

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE PENALE ȘI CRIMINOLOGIE APLICATĂ

CATEDRA ȘTIINȚE JURIDICE
ȘI SECURITATE CRIMINOLOGICĂ

Prof. universitar, dr. Valeriu BUJOR
Doctor în drept Octavian BEJAN

ÎNTRUCERE ÎN CRIMINOLOGIE ȘI SECURITATE CRIMINOLOGICĂ

(Teze pentru studenții Institutului de Criminologie)

Chișinău, 2013

CRIMINOLOGIA ȘI DOMENIUL EI

Noțiunea și obiectul criminologiei.

Domeniul criminologiei și elementele sistemului criminologiei.

Funcțiile criminologiei.

Care este scopul criminologiei

Apariția oricărei științe nu este întâmplătoare, ea fiind dictată de anumite necesități practice. La fel, nici apariția științei criminologiei nu a fost o întâmplare. Constituirea criminologiei ca știință a avut la bază o necesitate practică clară, producându-se în condiții mai mult sau mai puțin propice acestei constituirii. Deși ideile «criminologice» (criminologia ca gândire) au circulat încă în antichitate, în societățile constituite în stat și pătrunse de o civilizație mai avansată, criminologia, propriu-zis, s-a întemeiat mult mai târziu. Constituirea criminologiei ca știință datează din secolul al XIX-lea și este marcată de activitatea lui Cesare Lombroso (1835-1909), materializată într-o serie de lucrări, dintre care cităm *Omul delincvent* (1876) cu un caracter criminologic pronunțat.

Desigur, abordări, de valoare, ale problematicii criminologice au fost realizate și de predecesorii lui Lombroso, precum Thomas Morus (1478-1535) în lucrarea *Utopia*, Montesquieu (1689-1755) în *Despre spiritul legilor*, Cesare Beccaria (1738-1794) în *Despre infracțiuni și pedepse*, ei furnizând, în acest sens, idei prețioase. Cu toate acestea, anume Cesare Lombroso (reprezentant al curentului pozitivist) a fost primul care a cercetat probleme criminologice nu doar într-o manieră rațional-abstractă, ci propriu-zis științifică, bazată pe observări riguroase, experimente etc.

Termenul «criminologie» provine, etimologic, de la latinescul «crimen»- crimă și grecescul «logos» – știință (cuvânt, teorie), ceea ce ar însemna «știința despre crimă».

Fiecare știință are obiect propriu de cercetare și nu putem defini o știință concretă fără a-i indica obiectul de studiu. Obiectul criminologiei îl constituie crima ca fenomen social, considerat drept o relație (comportament) socială individuală negativă.

Prin atare relație socială individul manifestă o atitudine de negare a relațiilor sociale dominante în societatea dată.

Domeniul criminologiei este acea gamă de probleme pe care le studiază criminologia în vederea cunoașterii mai profunde a obiectului său și realizării scopului său practic. Astfel, deși obiectul criminologiei este crima ca fenomen social, criminologia, tocmai pentru a-l cunoaște mai profund, studiază și consecințele sociale ale criminalității, personalitatea infractorului, victimologia, mecanismul actului infracțional etc., care nu pot fi identificate cu acesta (obiectul), deși sînt în corelație cu el. Pe de altă parte, prognoza criminologică, elaborarea măsurilor de prevenire, de control și de contracarare a criminalității etc. au o orientare pur practică.

Cadrul domeniului criminologiei îl reprezintă sistemul criminologiei, care cuprinde următoarele elemente:

- crima ca fenomen social (criminalitatea), esența și legitățile ei de manifestare în societatea umană;
- cauzalitatea, adică fenomenele și factorii ce determină crima ca fenomen social;
- consecințele sociale ale criminalității;

- crima ca faptă socială;
- personalitatea criminalului;
- mecanismul actului infracțional (criminal);
- cauzele săvârșirii infracțiunii și factorii, circumstanțele ce favorizează săvârșirea ei;
- victimologia;
- metodologia cercetării criminologice;
- bazele analizei criminologice;
- prognozarea criminologică;
- măsurile sociale și speciale de control asupra criminalității.
-

În calitate de știință de sine stătătoare, criminologia are de realizat anumite funcții specifice. Funcțiile ei primordiale sînt:

- *descriptiv-teoretică*: în principal această funcție presupune descrierea manifestărilor fenomenului crimă și descoperirea esenței sociale a crimei;
- *explicativă*: constă în relevarea cauzelor fenomenului crimă, stabilirea genezei acestuia, precum și în descoperirea legităților de existență ale criminalității;
- *de prognozare*: previziunea evoluției ulterioare a fenomenului (criminalității);
- *practică*: cuprinde elaborarea măsurilor de prevenire, de control și de contracarare a criminalității;
- «*terapie*» *socială*: rezidă în implementarea măsurilor de prevenire, de control și de contracarare a criminalității.
-

Vorbind despre scopul urmărit de criminologie, putem afirma că acesta este prefigurată de necesitatea practică ce a determinat apariția științei criminologiei și, implicit, că este orientat spre practică. Așadar, scopul criminologiei este de a asigura cu o solidă bază științifică măsurile de prevenire, de control și de contracarare a criminalității.

Acestea fiind spuse, putem da și definiția criminologiei.

Criminologia este o știință socială care studiază crima ca fenomen social, cauzele de apariție și elaborează măsuri de prevenire, de control și de contracarare a fenomenului investigat.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Cînd a luat naștere criminologia ca știință?
2. Care este obiectul de cercetare al criminologiei?
3. Care este domeniul criminologiei?
4. Numiți elementele sistemului criminologiei.
5. Care sînt funcțiile criminologiei? Explicați în ce constă fiecare funcție.
6. Care este scopul criminologiei?
7. Dați definiția criminologiei.
8. Conspectați principalele idei din articolul de mai jos:

Perspectivile criminologiei moldovenești. Valeriu Bujor. Discurs la conferința criminologică din 2008

Onorată asistență, doamnelor și domnilor!

Criminologia este chemată să direcționeze procesul de căutare a unor căi conceptuale de sporire a eficacității luptei contra criminalității, corupției și altor patologii sociale. Și apare criminologia, anume ca un răspuns la o necesitate socială obiectivă – a necesității de a asigura cu un adecvat suport teoretic activitatea statului vizând combaterea criminalității.

Viața a confirmat necesitatea criminologiei, azi nimeni nu mai pune la îndoieli suveranitatea și identitatea acestei științe.

Până a trece la subiectul raportului meu ași vrea să spun următoarele: starea criminologiei, statutul ei social, existența unui mecanism statal de stimulare a cercetărilor criminologice și de dezvoltare a criminologiei este un test social pentru stat, un indicator al existenței și maturității democrației în statul concret.

Criminologia este primită, acceptată și promovată doar în statele cu adevărat democratice. Nici o dictatură, nici o pseudodemocrație nu a tolerat criminologia. Acesta e un adevăr incontestabil.

A venit timpul să testăm, în acest sens și statul moldav. Viitorul apropiat va confirma în ce categorie de state ne încadrăm noi.

Constat doar că, apelurile și inițiativele criminologilor înaintate, începând cu primul parlament și până azi, nu au fost auzite, ori mai bine zis au fost ignorate.

Onorată asistență!

Succesul (s-au insuccesul) în contracararea criminalității, corupției și altor patologii sociale corelează direct cu nivelul de asigurare teoretică a tuturor aspectelor ce țin de combaterea și prevenirea acestor vicii sociale.

Cu regret constat că asigurarea științifică a măsurilor vizând combaterea criminalității, corupției și altor deviații sociale astăzi nu poate fi numită satisfăcătoare.

Republica Moldova este una din puținele țări din spațiul european și CSI, unde cercetările criminologice fundamentale sunt o raritate, unde nu se realizează prognoze și expertize criminologice, unde lipsește dirijarea și planificarea cercetărilor criminologice pe plan național și, de asemenea lipsește, un sistem de pregătire a cercetătorilor și analiștilor în domeniul respectiv.

Cu regret nici chiar potențialul existent nu este valorificat, acesta fiind dispersat și preocupat de realizarea intereselor departamentale și de ordin secundar. Și chiar dacă este recunoscută necesitatea obiectivă de asigurare științifică a măsurilor de prevenire și combatere a patologiilor sociale, real însă se face puțin pentru a schimba starea lucrurilor ceea, ce la rândul său, împiedică crearea unui eficient mecanism anticrimă și anticorupție integrat în sistemul securității naționale.

Onorată asistență,

În pofida celor constatate, îmi permit totuși să declar următoarele: Republica Moldova poate deveni un Centru criminologic european.

Afirm acest lucru deoarece văd premisele necesare pentru a realiza acest obiectiv.

În primul rând, în țărișoara noastră, lipsită până nu demult de tradiții criminologice, azi atestăm formarea unei școli criminologice autohtone. Studenții de ieri, tinerii cercetători și profesori universitari, entuziasmați de ideile criminologice, au devenit făuritorii unui areal criminologic, propagatori ai științei și cunoștințelor criminologice. Astăzi Moldova are criminologi, apți de a promova criminologia nu doar pe plan european dar poate și pe plan mondial. S-a format o generație de criminologi talentați, bine instruiți și în măsură ambițioși.

Afirmarea criminologiei moldovenești, pe plan european, este un proces condiționat și de alți factori, dintre care voi numi cei primordialii.

1. Afirmarea noii paradigme criminologice, deoarece noua realitate criminologică cere cu necesitate o nouă criminologie. Perioada actuală se distinge prin faptul că sunt revăzute problemele conceptuale ale criminologiei – metodologia științei, locul și rolul ei în sistemul științelor, obiectul și scopul criminologiei. Iar apariția noilor idei criminologice este posibilă doar în baza unei noi gândiri criminologice formată ca rezultat al cunoașterii perfecte a istoriei criminologiei, a teoriilor criminologice, bazată pe o analiză și atitudine critică față de orice concepte, idei și teorii criminologice, înaintarea propriilor idei, fie chiar și absurde, și ieșite din limitele admise la moment în criminologie.

2. Al doilea factor constă într-o viziune clară asupra sarcinilor care stau în fața științei criminologice autohtone.

Astăzi, în atenția cercetătorilor se află atât probleme referitoare la manifestări noi ale criminalității, care necesită o interpretare criminologică, cât și manifestări cunoscute deja, care însă au luat alte contururi criminogene și de aceea cer o nouă intervenție criminologică.

Necesită o continuă dezvoltare teoriile criminologice speciale (sectoriale) – victimologia, vailensologia, criminologia grupărilor criminale, criminopenologia, criminalitatea profesională și recidivistă, criminologia familiei contemporane moldovenești, criminologia politicii, teoria securității criminologice, etc.

Actuală rămâne problema criminalității în rândurile minorilor și tineretului, criminalitatea latentă. Cer a fi supuse unor noi analize corelațiile dintre violența criminală și criminalitatea cupidă.

Trebuie supuse cercetării și mecanismele de interconexiune a proceselor ce se derulează în sfera economică, politică, a culturii și de drept cu criminalitatea, se impune și cunoașterea influenței nemijlocite a condițiilor social-economice asupra săvârșirii diferitelor tipuri de infracțiuni, deplasând accentul spre factorii ce determină schimbările negative în structura și tendințele criminalității.

Importantă rămâne problema statutului social și comportamental al infractorilor.

Schimbările ce au loc în stratificarea socială impun criminologilor un studiu privind influența acestui proces asupra comportamentului infracțional al reprezentanților diferitelor categorii sociale.

În prezent, apar probleme referitoare la persoanele care nu lucrează și nici nu învață, care consumă droguri, care se prostituează, migranți și problemele ce țin de criminalizarea păturilor marginale ale societății noastre.

De interesele criminologiei sunt și cele privind nihilismului și cinismului juridic, tolerarea comportamentului infracțional; deprinderii, adaptării și admiterii în societate a modelului ilicit de realizare a intereselor și necesităților,

Devine actuală problema criminalității persoanelor juridice, problema asigurării securității criminologice în condițiile „privatizării unor funcții polițienești”.

Actuale devin, dar până când rămân în afara vizorului criminologic, problemele ce apar în condițiile globalizării și informatizării. Nu găsim nici un studiu a manifestări fenomenului de reiderism în condițiile Republicii Moldova, fenomen prezent în spațiul moldovean ultimii 5-6 ani.

Nu trebuie uitată – problema criminalității organizate.

Referitor la această problemă vreau să-mi exprim nedumerirea privitor la faptul că în ultimii 3-4 ani problemă criminalității organizate a decăzut din vizorul cercetătorilor moldoveni.

Aici se iscă întrebarea – de ce se tace această problemă? Oare criminalitatea organizată nu mai este actuală în condițiile Moldovei? S-au noi am lichidat acest fenomen, fiind primul stat democratic care a izbutit să facă acest lucru?

Mi se pare, că criminalitatea organizată degrabă, întradevăr nu va mai fi actuală, din simplu motiv că spălând veniturile criminale și albindu-și numele, reprezentanții crimei organizate prin corupție, prin infiltrarea în economia legală și acapararea principalelor ramuri ale economiei moldovenești și altor sfere sociale se va contopi definitiv cu structurile statale. Mă tem că pronosticurile mele despre venirea nașului la putere – devin o realitate.

Și în sfârșit, încă un aspect cere a fi evidențiat.

E știut că fiecare decizie cu caracter de lege generează modificarea relațiilor sociale și deseori legile, decretul și hotărârile adoptate produc un efect cu totul neașteptat, în multe cazuri servind drept catalizator al diverselor încălcări și al apariției unor noi tipuri de infracțiuni. De aceea, este absolut necesară antrenarea criminologilor în elaborarea cadrului juridic, ce ar corespunde realității criminogene și care ar anticipa procesele negative din țară. Este vorba atât de aspectul criminologic al procesului legislativ de criminalizare și decriminalizare, cât și de criminologia legislației,

Onorată asistență,

Problemele nominalizate necesită o intervenție urgentă, o abordare științifică și implementare în practica anticrimă. Însă pentru a le realiza, existența doar a potențialului criminologic nu e de ajuns, și iată de ce.

Este cunoscut că, dezvoltarea criminologiei este în directă dependență de susținerea de către stat a acestei științe. Fără susținerea statului, fără stimularea cercetărilor criminologice de către factorii de decizie, fără solicitarea rezultatelor cercetărilor științifice de către organele de resort – toate eforturile pot fi sortite la insucces, și criminologia moldovenească în loc să devină o știință recunoscută în lume poate să rămână doar o filă în istoria statului moldav și o ocupație a unor patrioți ai criminologiei și ai neamului.

Și dacă se pretinde la succes în lupta contra patologiilor sociale, se cere - de a crea un mecanism național de asigurare criminologică a proceselor economice, sociale, legislative, culturale ce se desfășoară în societate. Cu atât mai mult că, rezolvarea problemei ce ține de crearea unui sistem de instruire și de asigurare teoretică și informațională a combaterii criminalității nu necesită alocării financiare și cheltuieli suplimentare, crearea de noi structuri de dirijare și cercetare. La prima etapă este necesar doar de realizat unele măsuri organizatorice îndreptate spre valorificarea potențialului existent.

În această ordine de idei propunem:

1. A adopta, la cel mai înalt nivel, decizii referitor la asigurarea științifică a măsurilor de contracarare a criminalității și dezvoltării științei criminologice în Republica Moldova.

2. A prevedea în Programele de stat realizarea obligatorie a cercetărilor științifice referitoare la problemele fundamentale și aplicative ce țin de securitatea națională în general și de asigurarea securității criminologice a persoanei, statului și societății în particular.

3. A adopta Legea cu privire la expertiza criminologică.

4. A fonda un sistem integral de asigurare științifică a combaterii criminalității cu utilizarea potențialului investigativ-analitic și informativ al ministerelor, departamentelor de stat, instituțiilor de învățământ și de cercetări științifice. Tot aici e necesar a prevedea instituirea unui Centru național de cercetări științifice în domeniul combaterii criminalității și asigurării ordinii de drept.

5. A realiza măsuri îndreptate spre crearea unui sistem de instruire criminologică, de pregătire și reciclare a criminologilor, a se lua măsuri concrete, care ar stimula cercetările științifice ale criminalității și ar prevedea dezvoltarea științei criminologice în țară.

6. Ca prim pas în realizarea măsurilor îndreptate spre fondarea unui sistem național de cercetare și instruire în domeniul politicii penale, asigurării ordinii de drept și securității criminologice a statului, societății și cetățenilor, poate fi instituirea unui organ coordonator – Biroul Național de

NOȚIUNEA CRIMINALITĂȚII

Definiția criminalității.

Esența fenomenului crimă

Caracteristicile calitativ-cantitative ale criminalității.

Tipurile criminalității.

În calitate de fenomen social, crima (criminalitatea) poate fi definită atât din punct de vedere calitativ, cât și din punct de vedere cantitativ. Dezvăluindu-i aspectul exterior, cantitativ, trebuie să menționăm că criminalitatea este totalitatea infracțiunilor comise pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă, de un număr determinat de persoane.

În ceea ce privește aspectul calitativ al crimei, putem spune că "prin infracțiune individul, realizând interesul său egoist, nu doar încalcă legea, ca în alte încălcări de drept. El, prin fapta sa, o neagă. În aceasta constă esența infracțiunii și distincția sa de alte feluri de încălcări de drept"¹. Prin urmare, criminalitatea exprimă atitudinea făptuitorului de negare a relațiilor sociale dominante în societatea dată.

Criminalitatea se caracterizează prin mai mulți indicatori, care reflectă diverse aspecte, proprietăți ale fenomenului în discuție, precum starea, nivelul, structura, caracterul, dinamica criminalității etc.

Starea criminalității nu este altceva decât situația criminalității, la un moment dat și pe un anumit teritoriu, privită în complexitatea sa, adică nivel, structură, caracter, dinamică etc.

Nivelul criminalității este numărul infracțiunilor comise pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă raportat la numărul populației de pe acest teritoriu și calculat la un anumit număr de persoane. În literatura de specialitate nivelul criminalității mai este numit și coeficientul criminalității (de fapte), fiind calculat după următoarea formulă:

$$K = \frac{C_r}{P} \cdot E,$$

unde C_r este numărul de infracțiuni comise, P – numărul populației pe teritoriul dat, E - unitatea de măsură (1 mie, 10 mii). Unitatea de măsură (E) este în funcție de numărul populației de pe teritoriul dat (ea nu poate fi mai mare decât acesta din urmă) și scopul pe care-l urmărim (cu ce o vom compara, etc.).

Coeficientul (nivelul) criminalității este unul dintre cei mai obiectivi indicatori ai criminalității și este, totodată, de o utilitate de neînlocuit în ceea ce privește compararea criminalității în ariile cu numărul substanțial diferit al populației de pe ele.

De asemenea, nivelul criminalității poate fi reprezentat prin valori (cifre, indici) absolute, în acest caz nivelul criminalității, îl constituie numărul infracțiunilor comise și al persoanelor care au săvârșit infracțiuni pe un anumit teritoriu și într-o perioadă determinată.

Prin structura criminalității înțelegem dispunerea elementelor criminalității unul față de altul și corelația dintre acestea. Prin element al criminalității concepem fie un anumit tip de infracțiune (omor, jaf, furt etc.), fie un anumit tip de criminalitate (criminalitatea recidiviștilor, criminalitatea organizată, criminalitatea minorilor etc.), fie oricare altă unitate a totalității în funcție de aspectul sub care cercetăm

¹ Валериу Бужор, *Общая теория права и государства*, Кишинэу, 19%, p. 78.

structura acestei totalități. Iar corelația dintre aceste elemente are un caracter de influență reciprocă, adică al unei interacțiuni.

Așa cum s-a menționat structura criminalității poate fi reprezentată după tipurile de infracțiuni, tipurile de criminalitate, precum și după gravitatea infracțiunilor, vîrstă, sex, capitolele Părții speciale a Codului penal (gen de infracțiuni) etc.

Structura criminalității este calculată după formula:

$$S = \frac{P}{I} \cdot 100\%,$$

unde S este structura criminalității, P - partea (elementul criminalității: bunăoară, un tip de infracțiuni), I - întregul (ansamblul elementelor criminalității, în exemplul citat el reprezintă numărul total al infracțiunilor comise). Structura criminalității se determină tot în funcție de un anumit spațiu și timp. Se calculează structura în procente. Importanța cunoașterii structurii criminalității ne-o dictează multitudinea formelor de manifestare a criminalității, semnificația structurii în ceea ce privește aspectele calitative ale criminalității, posibilitatea relevării unor legități.

Caracterul criminalității este determinat de procentul infracțiunilor grave din totalul infracțiunilor (astfel, cu creșterea acestui procent, eventual, descreșterea lui, se schimbă și caracterul criminalității), inclusiv trăsăturile persoanelor care au comis infracțiuni (bunăoară, modificarea caracterului criminalității survine odată cu sporirea considerabilă a numărului recidiviștilor, minorilor etc. în totalul persoanelor care au săvîrșit infracțiuni). Caracterul criminalității este relevat prin intermediul structurii acesteia.

Determinarea caracterului criminalității ne permite să învederăm unele tendințe alarmante ce se prefigurează în evoluția criminalității și, respectiv, să implementăm o politică criminologică adecvată.

Dinamica criminalității nu este altceva decît schimbarea în timp a criminalității, adică modificările care se produc (într-un sens sau altul) în nivelul, structura și caracterul criminalității.

La determinarea dinamicii criminalității sînt utilizate, în principal, metoda bazei fixe și metoda bazei mobile. *Metoda bazei fixe* (unice) presupune compararea valorilor anilor (perioadelor) care ne interesează cu valorile aceluiași an (perioadă) care servește drept bază de comparație. La *metoda bazei mobile* (*metoda de lanț*) cifrele anilor care ne interesează sînt comparate cu cifrele anului precedent.

Cunoașterea dinamicii criminalității ne permite a releva anumite tendințe, care se fac simțite, a schița prognoze privind evoluția pe viitor a fenomenului în cauză și să determinăm mijloacele adecvate și eficiente de influențare a acestuia în sensul dorit.

Indicatorii mai sus numiți sînt de bază, iar numărul lor, în fapt, este mult mai mare. Menționăm doar cîțiva dintre ei: coeficientul activității infracționale, pericolul social al criminalității, neregularitatea criminalității, stabilitatea criminalității, repetabilitatea criminalității, gradul de organizare, gradul de latență, extensibilitatea și intensitatea criminalității. Toți acești indicatori sînt calculați după formule specifice.

Din punctul de vedere al gradului de cunoaștere, înregistrare, descoperire, soluționare judiciară distingem următoarele feluri² de criminalitate. Criminalitatea reală

² Termenul de «forme ale criminalității», utilizat în criminologie, îl apreciem ca fiind nu tocmai potrivit, deoarece conceptul «formă» este folosit atît în filozofie, cît și știință cu sensul de «mod de manifestare», «aspect exterior», «structură internă și externă» etc. În cazul de față însă nu este vorba de manifestări obiective ale criminalității, ci de o reflectare a fenomenului în conștiința subiectului cunoscător.

cuprinde totalitatea infracțiunilor efectiv săvârșite pe un anumit teritoriu și într-o perioadă determinată. Ea se subdivide în **criminalitate înregistrată**

infracțiunile fixate (înregistrate) în modul corespunzător de organele de urmărire penală și **criminalitate latentă** - infracțiuni care n-au fost incluse în statistica oficială. Aceasta, la rândul său, se subdivide în **criminalitate necunoscută** (propriu-zis latentă), adică infracțiuni care, din anumite considerente n-au fost aduse la cunoștința organelor de drept sau acestea nu dispun de nici o informație despre ele și **criminalitate tănuită**, adică infracțiuni al căror fapt, deși a fost sesizat organelor de urmărire penală, sau le este cunoscut acestora, dar n-au fost înregistrate, sau n-au nimerit în datele statisticii oficiale (de exemplu, din dorința de a mistifica indicii reușitei în descoperirea infracțiunilor). Pentru criminalitatea tănuită este specific momentul intențional. Criminalitatea înregistrată se subdivide în cea descoperită și nedescoperită. **Criminalitatea descoperită** conține infracțiuni care fac obiectul unor cauze penale ce au ajuns la punctul înaintării învinuirii. **Criminalitatea nedescoperită** include infracțiuni privitor la care a fost suspendată urmărirea penală (din lipsă de probe, neidentificarea făptuitorului etc.). Criminalitatea descoperită se subdivide în criminalitate judecată (condamnată) și necondamnată. **Criminalitatea condamnată (judecată)** însumează infracțiuni pentru care s-a pronunțat o sentință de condamnare, care a rămas definitivă. Criminalitatea necondamnată este compusă din infracțiuni pentru care nu s-a pronunțat sentința de condamnare, deși au constituit obiectul dezbaterilor judiciare (achitarea, liberarea de pedeapsa penală etc.).

Desigur, prezenta clasificare a felurilor criminalității nu este exhaustivă, ea punctează doar laturile ce reprezintă un interes tradițional. În realitate, diversitatea lor este în corelație directă cu preocupările directe ale cercetătorului.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Dați definiția cantitativă a criminalității.
2. În ce constă esența fenomenului crimă?
3. Ce înțelegem prin starea criminalității?
4. Ce este nivelul criminalității? După care formulă poate fi calculat? Numiți importanța acestui indicator.
5. Ce este structura criminalității? Care este formula de calculare și aspectele de reflectare a acesteia? La ce ne servește cunoașterea structurii criminalității?
6. Ce înțelegem prin caracterul criminalității și care este semnificația cunoașterii acestuia?
7. Ce este dinamica criminalității? Care sînt modalitățile de determinare? Numiți importanța acestui indicator.
8. Numiți și explicați felurile criminalității.
9. Conspectați articolul prezentat mai jos:

Esena fenomenului crimă (criminalitate)

Valeriu Bujor. *Esena fenomenului crimă (criminalitate)*. Lecția nr. 2.

În Legea și viața, nr. 10 din 1994, Chișinău, 1994, (pp. 39-41)

În cazurilor criminalitatea e tratată că o totalitate de infracțiuni (crime) săvârșite într-o perioadă concretă de timp, pe un anumit teritoriu și de un număr concret de persoane.

Ca atare această definiție poate fi acceptată. Există aici doar o parte din adevăr, orice fenomen social (sinuciderea, alcoolismul etc.) este constituit dintr-o totalitate de fapte, prin care se manifestă. Nimeni nu definește alcoolismul ca o totalitate de persoane care au utilizat anumită cantitate de băuturi alcoolice, într-o anumită perioadă de timp, pe un anumit teritoriu. De asemenea nimeni nu vede esența prostituției într-o totalitate de...

Faptele din care se constituie totalitatea sunt doar o manifestare, latura vizibilă, empirică a fenomenului social. Pe noi, însă, ne interesează, în primul rând, esența fenomenelor sociale, în cazul dat – esența criminalității. Prin dezvăluirea esenței fenomenului social e posibil să pătrundem în adâncurile

lui, să-i explicăm just geneza, cunoscându-i proprietățile de bază și legitățile existenței, precum și tendințele dezvoltării acestui fenomen. Anume la acest aspect al criminalității mă voi referi.

1) Într-o societate organizată în stat, ultimul din numele și în interesul celor ce dețin puterea (clasa, grupul social, clanul, poporul în întregime) guvernează. Statul reglementează relațiile sociale înzestrând subiectele raporturilor juridice cu drepturi subiective și obligații obiective; așteaptă de la acestea o anumită variantă de comportare, unde ei realizându-și interesele proprii (egoiste) o vor face în acele limite care sunt prescrise și într-un asemenea mod ca să nu violeze interesele altor persoane și organizații.

În legile adoptate sau sancționate de stat se manifestă interesul și voința deținătorilor puterii, de aici: „Dreptul se definește ca voință... ridicată la rang de lege”.

Se înțelege că orice stat este cointeresat ca această voință să se realizeze, iar ordinea de drept să se respecte. În caz contrar sistemul relațiilor sociale este pus în pericol. Iată de ce, cele mai importante valori sociale sunt apărute inclusiv și cu ajutorul legii penale, care determină ce fapte sociale periculoase constituie infracțiunea (crima) și stabilește pedepsele ce urmează a fi aplicate persoanelor, care le-au săvârșit.

2) Criminalitatea (și crima ca manifestare empirică a fenomenului) este un fenomen social. Categoria socialului reflectă asemenea însușiri ale obiectelor, lucrurilor, fenomenelor, care caracterizează utilitatea sau dauna lor din punctul de vedere al subiectelor relațiilor sociale: individului izolat, grupelor sociale, claselor etc. Deci și fapta (comportamentul concret) fiind inclus în sistemul relațiilor sociale va avea aceleași caracteristici: utilă sau dăunătoare. De aici – social dorită sau social periculoasă. Și reacția socială respectiv va fi: pozitivă (laude, decorații etc.) sau negativă (pedepse). Iată de ce pericolul social al crimei poate fi înțeles numai ca pericolul faptei pentru sistemul relațiilor sociale dominante în societatea concretă.

3) Orișice crimă se manifestă în realitatea înconjurătoare ca un act (fapte, activitate) cu caracter intelectual-activ, orientat spre realizarea unui interes sau satisfacerea unei necesități. Manifestarea empirică a datelor, particularitățile și însușirile acestora nu depind de sistemul relațiilor sociale.

Aș vrea să atrag atenția la momentul intelectual-volitiv al faptei – la atitudinea psihică a persoanei față de cele săvârșite și față de rezultatele acțiunilor sale. Într-adevăr, în orice faptă (infracțiune) se obiectează atitudinea făptuitorului față de lumea înconjurătoare, alte persoane și interesele acestora, atitudinea față de stat, societate, norme de morală, ordinea de drept etc. Cu alte cuvinte, după fapte concrete suntem în stare să modelăm care este poziția reală, obiectivă a unei sau altei persoane față de lumea înconjurătoare.

4) Dacă reieșim din conceperea Dreptului ca voința clasei, grupului social sau a poporului, ridicată la rang de lege, atunci vom concluziona următoarele. Spre deosebire de alte modalități ale comportamentului ilicit, în crimă, individul realizându-și interesul său egoist, nu încalcă pur și simplu legea. Prin fapta sa respectivul ignorează, neagă legea, dreptul subiectiv al altui individ, interesul străin, instaurându-și propriul interes și propriul drept.

Pe de altă parte, prin: fapta sa individul neagă obligația obiectivă de a respecta legile statului; neagă voința acestuia, adică voința sa individuală, contrapunând voinței comune, interesul propriu – interesului comun, samavolnicia – dreptului. Iată de ce reacția statului la încălcarea legii penale – pedeapsa „nu e altceva decât un mijloc de autoapărare a societății împotriva oricăror dereglări ale condițiilor de existență ale societății” (Marx).

Cele expuse (plus cele menționate în lecția nr. 1) ne permit să facem următoarele concluzii vizând esența crimei și pedepsei ca fenomene sociale:

– Crima – este o categorie criminologică utilizată pentru a scoate în evidență un fenomen real – samavolnicia individului, adică negarea de către individul izolat a relațiilor dominante în societatea dată. Hegel afirmă: „Pedeapsa este dreptul criminalului. Ea este un act al propriei lui voințe. Criminalul declară încălcarea legii ca drept al său. Prin crima lui se neagă dreptul”. Pedeapsa este negarea acestei negări, adică este restabilirea dreptului și a echității în societate.

– Fenomenul crimă se manifestă empiric într-un comportament sau activitate interzise de legea penală și poate purta diverse denumiri (infracțiune, crimă, delict penal etc.).

– Crima se manifestă empiric într-un comportament sau activitate interzise de legea penală și pot avea diferite denumiri (infracțiuni, delict penal etc.).

– Fiind una din patologiile sociale crima (criminalitatea), pune în pericol însăși existența societății, introducând în ea elemente ce o dezorganizează și o dezechilibrează; ce subminează temelia existenței sistemului social.

– Crima ca fenomen social indică contradicțiile și disfuncțiile din viața vitală a organismului social fiind unul din parametrii ce reflectă starea societății la etapa respectiva de dezvoltare a ei.

Fenomenul – crimă (criminalitatea) pune în pericol existența societății, introducând în ea elemente ce o dezorganizează și o dezechilibrează; subminând temelia existenței sistemului social.

CRIMINALITATEA ȘI ALTE DEVIANTE SOCIALE

Conceptul de devianță socială.

Sistemul devianțelor sociale. Esența și manifestări, pericolul social.

Criminalitatea și deviațiile sociale.

Criminologia studiază criminalitatea atât în mod separat, cât și în contextul sistemului devianțelor sociale. Necesitatea cunoașterii în ansamblu a acestor fenomene (criminalitatea și alte devianțe sociale) derivă din conexiunile intime, existente între criminalitate și alte devianțe sociale.

De fapt, criminalitatea constituie doar una dintre formele de manifestare ale devianței sociale (concepută în sens larg). În asemenea ipostază criminalitatea are o natură identică cu celelalte devianțe sociale. Afinitatea care există între aceste fenomene presupune, pe de o parte, prezența unei geneze comune, iar pe de altă parte, unele interdependențe proprii criminalității și altor devianțe sociale.

Devianța socială poate fi definită drept comportament cu un caracter relativ de masă care reprezintă o abatere de la normele stabilite de jure sau de facto într-o societate.

Deviantele sociale, care exercită o condiționare substanțială a fenomenului criminalitate, sînt: beția și alcoolismul, prostituția, narcomania și toxicomania, homosexualitatea, precum și suicidul.

Beția. Din punct de vedere fiziologic, se manifestă prin consumul sistematic, abuziv de băuturi alcoolice. Esența beției, privită anume prin atare prismă, constă în dependența parțială a individului de alcool, ceea ce înseamnă că persoana atacată de acest viciu poate renunța, în orice moment, din propria voință la consumul exagerat de alcool. Alcoolismul. Este o boală ce evoluează ca rezultat al beției. Alcoolismul se manifestă, la fel ca și beția, prin abuzul sistematic de alcool. Esența lui rezidă însă într-o dependență totală (fizică și psihică) de alcool. Aceasta înseamnă că persoana nu poate renunța din propria voință (fără o intervenție exterioară) la consumul de băuturi alcoolice.

Din punct de vedere social, deci ca devianțe sociale, atât beția, cât și alcoolismul au o esență eminentă socială.

Consecințele fizice și psihice ale beției și alcoolismului sînt: pierderea capacității de muncă, degradarea organelor interne, precum și a întregului organism, apariția unor boli secundare, degradarea intelectuală etc.

Consecințele de ordin social sînt: conflicte în familie, iar ca rezultat proasta educare a copiilor, divorțuri frecvente; conflicte la locuri de muncă; inutilitatea socială, pierderea statutului social ș.a.

Corelația dintre beție, alcoolism și criminalitate. Mai întîi, trebuie să menționăm că o parte considerabilă din infracțiuni sînt comise în stare de ebrietate. Faptul se explică prin aceea că sub influența alcoolului este dereglată activitatea celulelor nervoase, inclusiv a celor cerebrale, sînt dezorganizate procesele de excitație și inhibiție ș.a.m.d. Drept urmare, conștiința și voința nu mai controlează pe deplin comportamentul individului, din care cauză el devine descătușat, nereținut, impulsiv, grosolan, iar pornirile amorale, antisociale care erau suprimate, stăpînite, respinse în stare de trezie,

acum răbufnesc și determină, într-o bună parte a cazurilor, o conduită ilicită, infracțională. Multe accidente rutiere au ca autori persoane care se aflau la volan în stare de ebrietate. De asemenea, necesitatea de a consuma alcool determină, în lipsa acestuia ori a resurselor bănești, persoanele bețive (inclusiv alcoolicii) la comiterea de furturi. De regulă, atare infracțiuni sînt de o importanță (gravitate) minoră. Anume persoanele mai sus indicate, de cele mai multe ori, îi atrag pe minori la consumul de alcool, aducîndu-i în stare de ebrietate etc.

Narcomania. Este o boală ce constă într-o dependență fizică ori psihică de droguri, într-o atracție irezistibilă pentru ele, care duce la o adîncă istovire a funcțiilor fiziologice și psihice. În cazul toxicomaniei dependența are ca obiect substanțele toxice (acetona, benzina, lacul etc.). Spre deosebire de narcomanie, toxicomania nu provoacă o dependență atît de mare de substanțele toxice, această dependență nu poate deveni totală (de neînvins). La substanțele toxice recurg, de obicei, narcomanii pentru a compensa lipsa de stupefiante, iar uneori, veceversa, persoanele toxicomane încep să întrebuinteze substanțele narcotice.

Consecințele fizice, psihice și sociale ale narcomaniei și toxicomaniei sînt asemănătoare cu cele ale beției și alcoolismului.

Corelația narcomaniei și toxicomaniei cu criminalitatea. Consumul de droguri impune mari cheltuieli financiare. Or, stupefiantele pot fi procurate doar la un preț foarte ridicat. În condițiile în care narcomanul nu dispune nici de droguri, nici de mijloace necesare procurării, sub presiunea necesității irezistibile de a consuma substanțele în cauză, va face tot posibilul și imposibilul pentru a le dobîndi. În acest scop, narcomanii comit furturi de substanțe narcotice din farmacii, spitale ori sustrag alte bunuri (bani, obiecte ce pot fi ulterior realizate). Pentru a obține mijloacele necesare achiziției de droguri, narcomanii pot recurge la jafuri, tîlhării și alte infracțiuni grave. Se întîmplă, nu arareori, să facă uz de prestarea unor servicii contra droguri: femeile se prostituează, bărbații comit omoruri la comandă, răfuieli sau devin traficanți, realizatori de droguri etc.

Tot aici, trebuie menționată atragerea minorilor la consumul de stupefiante, precum și păstrarea, desfacerea sau fabricarea ilicită a substanțelor narcotice.

Un moment important este și faptul că drogurile constituie unul dintre obiectele de activitate ale criminalității organizate.

Prostituția. Prin prostituție înțelegem servicii sexuale ocazionale, oferite contra plată, dar care nu sînt bazate pe relații de tipul celor conjugale sau pe simpatie și pasiune.

Istoria atestă trei forme de reacție sociale față de prostituție: interzicerea, permisiunea și tolerarea.

Interzicerea presupune că prostituția este considerată drept fenomen negativ, indezirabil, a cărei practicare este nepermisă, sancționată. Sancțiunile aplicate sînt suficient de aspre pentru a diminua amploarea fenomenului în cauză.

Permișiunea constă în legalizarea prostituției ca îndeletnicire, în atare cazuri statul ia sub control practicarea prostituției: eliberează licențe pentru practicarea acesteia, pentru deschiderea caselor de toleranță (inclusiv pentru locul de amplasare); efectuează controale medicale sistematice; veghează ca minorele să nu fie utilizate în calitate de prostituate, să nu fie deserviți minorii; percepe impozite etc.

Tolerarea este prezentă atunci când la nivel de societate (opinie publică) prostituția este dezaprobată, nedorită, iar la nivel oficial, de stat, interzisă, pe când în fapt nu se întreprind măsuri pentru a elimina fenomenul din viața socială, sau măsurile adoptate au, pur și simplu, un caracter formal, adică n-au nici o eficacitate practică, în care condiții fenomenul prostituției există și chiar ia amploare.

Corelația prostituției cu criminalitatea constă în transmiterea bolilor venerice, folosirea minorelor în calitate de prostituate, «deservirea» sexuală a minorilor, întreținerea de spelunci etc. Deopotrivă cu drogurile, prostituția este obiect de activitate al criminalității organizate.

Homosexualitatea constă în atracția sexuală (a nu se confunda cu raporturile homosexuale) spre persoane de același sex.

Conform recentelor estimări, acest fenomen a atins cote destul de ridicate și riscă să devină o problemă stringentă pentru societate.

Există mai multe varietăți ale homosexualității, precum uranismul, lesbianismul și altele. Contemporaneitatea cunoaște și unele efecte secundare ale homosexualității, de exemplu fenomenul transsexualilor (persoanele care și-au schimbat sexul).

Reacția socială față de relațiile sexuale poate fi de permisiune, de prohibiție și de tolerare.

Corelația dintre homosexualitate și criminalitate constă în transmiterea bolilor venerice, raporturi sexuale cu minori ș.a. Conform Codului penal în Republica Moldova sînt calificate infracțiuni doar relațiile homosexuale prin constrîngere.

Sinuciderea rezidă în curmarea deliberată de un individ a propriei vieți. Suicidul constituie una dintre modalitățile comportamentului autonimicitor, alături de riscul nejustificat («jocul cu moartea»), extenuarea premeditată a organismului, ascetismul, autolezarea, refuzul încăpățînat de a se trata și multe altele.

Trebuie spus de la bun început că nu există careva relații cauzale între fenomenul suicidal și demență. Or, un număr infim de persoane care comit sinucideri, ori întreprind tentative în acest sens, sînt alienați mintal.

Majoritatea sociologilor sînt de părere că anume societatea se face vinovată de faptul că oamenii recurg la sinucidere și cauzele acestui fenomen trebuie căutate în însăși societate.

Renumitul sociolog francez Emile Durkheim distinge patru tipuri de sinucidere: egoistă, altruistă, anomică și fatalistă. Sinuciderea «altruistă» este comisă în numele societății (unor valori supreme) și este rezultatul unei integrări sociale sporite. Aici putem aduce, cu titlu de ilustrare, actele de eroism. Antipodul sinuciderii altruiste, sinuciderea «egoistă» are la bază rațiuni pur personale (individuale) și constituie consecința unei integrări sociale scăzute. Sinuciderea «anomică» este un act frecvent în perioadele de criză acută, ca urmare a frustrărilor provocate de absența limitelor impuse scopurilor sau, dimpotrivă, limitarea puternică a acestora. Sinuciderea «fatalistă» are loc în condițiile în care individul este limitat excesiv în posibilitățile de realizare a dorințelor sale, resimțită ca fiind insuportabilă (spre exemplu, actele de sinucidere ale deținuților care nu suportă privațiunile și exigențele penitenciarului).

Este curioasă opinia marelui filosof german Arthur Schopenhauer privitor la suicid. Schopenhauer afirmă că omul se omoară tocmai din dorința fierbinte de a trăi. «Cel care se sinucide - scrie filosoful în lucrarea sa capitală *Lumea ca voință și reprezentare* ar vrea să trăiască, el nu este nemulțumit decît de condițiile în care îi este

dat să-și ducă viața. Prin urmare, distrugând-uși corpul, el renunță nu la voința de a trăi, ci, pur și simplu, la viață. El ar vrea viața, el ar vrea ca voința sa să existe și să se afirme fără nici o piedică; dar conjuncturile prezente nu-i permit nicidecum acest lucru și el resimte, din această cauză, o mare durere».

De-a lungul istoriei societatea a reacționat în modul cel mai diferit la actele de sinucidere. Uneori ele erau aprobate, ba chiar încurajate. Pentru daci, bunăoară, era o cinste să mori în luptă, moartea fiind preferabilă prizonieratului, de unde și curajul deosebit. Cazuri contrare există, de exemplu, în Anglia, Canada și alte țări în care tentativele de suicid sînt pedepsite. Alteori, societatea adoptă o poziție pasivă.

În încheiere, precizăm că între criminalitate și devianțele examinate mai sus există și corelații de un caracter mult mai profund.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Ce puteți spune despre criminalitate și devianțele sociale? Definiți conceptul de devianță socială. Numiți devianțele sociale pe care le cunoașteți.
2. Prin ce se manifestă beția și alcoolismul? Care este esența acestora? Numiți consecințele fizice, psihice și sociale ale beției și alcoolismului. În ce constă corelația dintre criminalitate și fenomenele date?
3. Ce este narcomania și toxicomania? Care sînt consecințele lor fizice, psihice și sociale? Care este corelația dintre narcomanie, toxicomanie și criminalitate?
4. Ce este prostituția? Ce forme de reacție socială față de prostituție cunoașteți? Dați-le o caracterizare succintă, în ce constă corelația dintre criminalitate și prostituție?
5. Ce se înțelege prin homosexualitate? Care este corelația dintre acest fenomen și criminalitate?
6. Definiți suicidul. Numiți alte modalități de autonimicire pe care le cunoașteți. În ce constă legătura dintre suicid și alienație? Care este clasificarea sinuciderilor după E. Durkheim? Ce forme de reacție socială față de sinucidere cunoașteți?
7. Conspectați articolul redat mai jos:

CRIMINALITATEA ÎN SISTEMUL DEVIERILOR SOCIALE

Valeriu Bujor. *Criminalitatea în sistemul devierilor sociale. Lecția nr. 1. În Legea și viața, nr. 5/952 din 1994, (pp. 34-36)*

Multiple dificultăți la studierea criminalității, precum și a beției, narcotismului, prostituției, altor forme ale patologiei sociale, apar ca urmare a examinării lor ca fenomene independente, neluîndu-se în considerare conexiunea dintre ele. Avînd o geneză comună, diverse forme de comportare devianță, legătura reciprocă poartă un caracter logic.

În literatura sociologică comportarea deviantă, de obicei, este determinată ca fapt social, exprimat în forme relativ de masă și constante ale activității umane, necorespunzînd acelor norme de comportare care oficial sunt stabilite „de jure” sau normelor și așteptărilor care s-au format „de facto” în societatea dată.

Inițial după cum vedem pentru conceperea devierilor (din lat. deviatio – deviere) servește noțiunea de normă. Se întrebă, de ce este atât de important ca comportarea oamenilor să corespundă măsurii admisibile, și ca activitatea lor să nu depășească limitele îngăduite. Aceasta se explică prin faptul că orice sistem inclusiv social menține stabilitatea și capacitatea spre autodezvoltare cu condiția că procesele și modificările care au loc în el se înfăptuiesc în anumite limite. Depășirea limitelor respective, mai ales printr-o intensitate înaltă de manifestare a lor devine periculoasă pentru existența sistemului. De aceea prin derogarea în masă și constantă de la normele de comportare obligatorii pentru toți, sistemul relațiilor sociale, dominant în societatea dată, se destabilizează.

Totodată, să nu uităm că toate procesele de organizare și dezorganizare, „normă”, „anomalie” se manifestă în ansamblu, indisolubil, împreună și, deci, numai examinarea lor în comun ne va explica cele analizate. Iată de ce sunt iluzorii recomandările privind posibilitatea măsurilor de administrare, prohibitive, de represiune etc. de „a nimici” „extirpa” fenomenul social negativ. Principial este imposibil „a lichida” toate devierile dezorganizatorice, negative (criminalitate, beția, prostituția), păstrînd absolut numai ce este pozitiv.

Atât în anii puterii sovietice, cât și astăzi, unii demnitari de stat nu-și pierd „speranța”, totuși, „să înfrunte”, „să pună capăt” sau „să lichideze” alcoolismul, narcomania sau prostituția, existența căreia numără peste 2,5 milenii.

Din cele spuse nu rezultă că societatea în genere n-ar trebui să reacționeze la devierile negative . Dimpotrivă, aceasta, însă, va constitui tema unei discuții (lecții) aparte.

Mă voi referi la interconexiunile existente între diverse forme de manifestare a comportării deviate.

În primul rând, toate legăturile reciproce au un caracter complicat, contradictoriu, deseori necorespunzând imaginațiilor obișnuite. Astfel, adesea se observă „o inducție” a diverselor forme de patologie socială, când un fenomen negativ îl înțește pe altul (alcoolizarea provoacă huliganismul, alte infracțiuni violente, narcotizarea generează crime interesate, birocratizarea – infracțiuni de serviciu) dar empiric sunt stabilite și legături inverse, când, de exemplu, sporirea alcoolizării e însoțită de reducerea nivelului criminalității și, viceversa, în dependență corelativă inversă „divorțează” omorurile cu sinuciderile etc. Corelând injust cauza și efectul, ca fenomene sociale amplasate alături, având cauze sociale comune, diverse forme ale patologiei sociale se pot și „suprapune”, înțețindu-se reciproc, și „bifurcându-se” în dependență inversă, „înăbușindu-se” una pe alta („interferența” diferitor forme de comportare deviantă).

În al doilea rând, este evidentă dependența diverselor forme de comportare deviantă de „mediu” – de factori economici, sociali, demografici etc. Totodată, devierile sociale „reacționează” variat la influențele mediului. Se știe, pe timp de război se reduc sinuciderile, în perioada crizelor economice crește criminalitatea de profit, reducându-se (absolut sau relativ) cea violentă. „Vâlva” economică e însoțită de explozia criminalității violente.

Deosebită atenție necesită interconexiunea formelor negative și pozitive ale comportării deviate – patologiei sociale și creației sociale. Investigațiile efectuate de diferiți autori în diverse regiuni și perioade de timp demonstrează spiritul activ social sporit al persoanelor, care n-au reușit să-l realizeze în forme social-utile, „manifestându-se” în activitatea socială condamnabilă.

Toate acestea de rând cu datele din literatura permit a presupune existența unei „balanțe” specifice spiritului activ social și sistemelor de factori, ce determină structura și dinamica ei. Totodată, sporirea intensității (nivelului) unor forme de activități (devieri sociale pozitive sau negative) aduc la reducerea nivelului altor forme.

De menționat că-i vorba nu numai de teze teoretice și ipoteze mai mult sau mai puțin întemeiate. Stabilirea legăturilor între diverse forme ale patologiei sociale, precum și dintre ele și creația socială, depistarea corelațiilor numerice concrete, legislațiilor repartizării spațiale-provizorii a diverselor forme de comportare deviantă are semnificație practică, contribuind la evitarea căderilor în extremități în politica socială, precum și la folosirea posibilităților de „canalizare” a spiritului activ social în sens util. Aceasta, însă, e de domeniul „fantasticii sociale”, deoarece în Moldova nu se efectuează asemenea investigații. Iar fără acestea extremitățile obișnuite pentru noi din politica socială cu toate urmările rezultate de aici sunt inevitabile pentru societate, membrii ei.

În concluzia lecției respective trebuie de menționat că de studierea și explicarea diverselor forme ale „răului social”, se preocupă teoria sociologică specială – sociologia comportamentului deviant. Obiectul nostru de studiu în continuare îl va constitui una din aceste manifestări ale patologiei sociale – criminalitatea, obiect de studiu al criminologiei (sociologiei criminalității).

PERSONALITATEA CRIMINALULUI

Studiul criminologic al personalitatea infractorului.

Definiția personalității criminalului.

Elementul biologic și psihic al personalității criminalului.

Elementul social al personalității criminalului.

Modele de formare a personalității infractorului.

Tipologia infractorilor.

Personalitatea criminalului este una dintre problemele centrale ale criminologiei. Ea a suscitat o atenție constantă din partea savanților criminologi și, drept consecință, a fost supusă unor cercetări multilaterale.

Personalitatea criminalului interesează știința criminologiei din două perspective. În primul rând, criminologia studiază legăturile ce există între personalitatea criminalului și crimă. Apoi, investighează posibilitățile de influențare în scopul reorientării comportamentului negativ al acestuia.

Personalitatea criminalului constă din ansamblul trăsăturilor, particularităților bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit o infracțiune ca infractor.

E de remarcat că criminologia se ocupă nu de toate trăsăturile proprii persoanei care a comis o infracțiune, ci, în principal, de trăsăturile care o caracterizează drept infractor.

Baza personalității criminalului o constituie trei elemente: biologic, social și psihic.

În acest sens elementul biologic are două valențe. Pe de o parte, el vizează faptul că o anumită categorie de indivizi se nasc criminali. Calitatea de criminal le este transmis genetic și reprezintă o însușire dominantă. Atare indivizi vor comite crime în mod inevitabil, indiferent de condițiile, de educație, de viață, oricât de propice ar fi ele formării unei personalități integre. Indivizii din categoria dată sînt nominalizați prin termenul «persoană criminală». Drept exemplu servesc cliptomanii, piromanii ș.a.m.d. Este de reținut că numărul acestor criminali este infim și, în consecință, ei nu formează un fenomen, ci, mai degrabă, este vorba de cazuri izolate.

Pe de altă parte, fiecare individ se naște cu anumite predispoziții, ce au un caracter neutru. Ca atare, ele însele nu constituie ceva util sau distructiv pentru societate. Semnificația socială a cutărei sau cutărei predispoziții depinde de scopul în care ea este folosită. În virtutea acestui fapt, orice individ se naște cu predispoziții spre anumite tipuri de infracțiuni. Or, infracțiunile nu sînt decît niște modalități de acțiuni care reușesc, în special, atunci cînd sînt efectuate cu iscusință, în timp ce unele solicită capacități, aptitudini mai pronunțate. Ceea ce deloc nu înseamnă, evident, că oricare individ va deveni criminal. Și totuși, dacă individul va fi determinat de condițiile (factorii) sociale să pășească pe calea infracțiunilor, el nu va comite infracțiuni de natură accidentală, ci, mai curînd, infracțiuni spre care este predispus, va face ceea ce poate să facă mai bine. Astfel, un desenator talentat va contraface hîrtii de valoare, bancnote sau alte acte. Persoanele cu un grad sporit de agresivitate vor comite infracțiuni de violență.

Este edificator pentru cele spuse puțin mai sus următorul exemplu. Un escroc, pentru a acționa cu reușită, trebuie să dispună de inteligență, sociabilitate, insuflare a

încrederii, dar putem lesne constata că asemenea calități sînt necesare și pedagogului. Diferența constă doar în scopul utilizării lor, implicit atitudinea societății față de cele întreprinse. Totodată, nu orice persoană poate deveni escroc, ci doar acelea care posedă trăsăturile inerente acestei activități.

Elementul social. Omul este o ființă eminentemente socială, în afara societății ființa umană ar fi doar un individ (un viped), adică o făptură identică, în esență, cu oricare alt reprezentant al regnului animal. Tocmai conținutul de natură socială îi permite omului să depășească condiția sa pur biologică și să străbată secole; să nu reînceapă de la zero evoluția sa culturală.

Anume de aceea, în contextul problemei abordate, interesează influența cauzală a societății asupra individului în sensul comiterii crimei. Importă rolul de determinare a condițiilor sociale în săvîrșirea crimei și, în genere, a criminalității.

Karl Marx observa un fapt, confirmat cu plenitudine de cercetările științifice ulterioare, de o importanță covîrșitoare și anume că personalitatea nu este altceva decît totalitatea relațiilor sociale, existente la un moment dat într-o societate. Și tot el sugera ideea că, scrutînd o societate, putem stabili (la nivel de esență) care este personalitatea celor ce viețuiesc în ea și, viceversa, examinînd personalitatea unui individ, ne putem face o închipuire despre societatea în care el își duce existența.

Rezultă din cele expuse că personalitatea individului este o verigă importantă și studierea ei ne poate furniza cunoștințe extrem de utile. Iar, pe de altă parte, că societatea are de spus un cuvînt greu în ceea ce privește geneza crimei și criminalității.

Influența formativă a societății asupra personalității individului, precum și impactul de modificare, în decursul vieții, a structurii acesteia are loc la trei niveluri:

- macromediu
- micromediu,
- anturaj.

Prin *macromediu* înțelegem fie societatea în ansamblu, fie grupurile sociale mari (clasele sociale, păturile sociale, grupurile etnice mari etc.). *Micromediul* include grupurile sociale mici: colectivul, școala etc. Iar *anturajul* cuprinde familia, prietenii, strada etc.

Elementul psihic. Spre deosebire de elementul biologic și social, elementul psihic nu formează un factor propriu-zis, de sine stătător, deși existența lui nu poate fi tăgăduită. Elementul psihic are ca substrat și fond momentul biologic și, respectiv, social. El se compune din acestea, este rezultatul întrepătrunderii biologicului cu socialul, în același timp, psihicul are importanța menire de a servi drept punte de legătură, de a constitui liantul acestor realități distincte prin natura lor. De aceea și poate fi calificat ca element al personalității (inclusiv al criminalului).

Personalitatea individului nu este ceva apărut spontan. Ea este consecința unui proces social formativ și poartă amprenta condițiilor de existență ale individului. În atare proces social pot interveni, decisiv, diverse situații cu caracter perturbator, care duc la formarea personalităților cu orientare infracțională. În acest sens, drept modele de formare a personalității criminalului servesc alienarea, inadaptația, frustrarea și învățarea.

Alienarea (înstrăinarea) constă în autoizolare a individului față de societate ca urmare a respingerii lui de către aceasta. Procesul de alienare poate avea loc la diferite niveluri sociale și să fie legat de felurite fenomene sociale (economice, socio-culturale

etc.). Privită din perspectiva criminogenezei alienarea se înscrie, desigur, în procese de natură globală, privită însă prin prisma formării personalității infractorului, înstrăinarea cunoaște un cadru simțitor mai restrâns: se produce la nivel de microgrup.

Pentru claritate, să urmărim un exemplu de alienare. Presupunem că un elev și-a schimbat locul de reședință și, astfel, s-a pomenit într-un colectiv nou (școală, liceu etc.). În noul său colectiv, el este însă ignorat, neglijat fie într-o manieră brutală (bătaie de joc), fie în una mai «civilizată» (nu i se acordă nici o atenție). În atare situație el nu se va putea manifesta. Or, fiecare individ posedă necesitatea intrinsecă de a se manifesta, de a-și realiza potențialul, de a da curs energiilor sale. Silit de circumstanțe, elevul în cauză va căuta, cu siguranță, un mediu ce i-ar permite să se manifeste. Și dacă mediul, care îi va oferi o atare posibilitate va avea orientare criminală, atunci e foarte probabil că el va păși pe calea infracțiunilor.

Caracteristic înstrăinării este că aici acționează preponderent factorii externi (exogeni). Indivizii căzuți, de regulă, victime ale alienării nu se deosebesc cu nimic de ceilalți și nu în ei se află cauza respingerii lor.

Și mai este ceva de reținut. Alienarea poate fi nu doar negativă (cazul examinat mai sus), ci și pozitivă (persoana înstrăinată își găsește refugiu în lumea cărților, ca mai apoi să facă invenții, de care ar beneficia o societate întregă) sau neutră (de pildă, persoana în cauză părăsește societate, pentru a-și duce restul vieții în mijlocul unei păduri).

Inadaptarea rezidă în incapacitatea persoanei de a răspunde adecvat la cerințele înaintate de societate, dar nici de a satisface propriile cerințe, necesități, năzuințe. La baza acestei incapacități pot sta deficiențe fizice (în cazul handicapatilor), senzoriale (la orbi, surzi), intelectuale (la indivizi arierati) sau caracteriale.

Inadaptarea nu în toate cazurile servește drept baza unei orientări infracționale a persoanei. De altfel, inadaptării care devin infractori posedă, în mod predominant, deficiențe caracteriale. Iar în societățile unde funcționează un mecanism eficient de depistare și recuperare a inadaptatilor, numărul inadaptărilor implicând infracțiuni este redus.

Exemplu de inadaptati sînt persoanele din mediul rural care, venind la oraș, nu reușesc să se integreze în peisajul cultural urban, nimeresc în grupuri criminale și nu peste mult timp acceptă comiterea infracțiunilor.

Pentru acest model de formare a personalității criminalului este tipică acțiunea factorilor interni (endogeni), deci cauza este în individ.

Frustrarea este sentimentul pe care îl resimte individul privat de un drept sau înșelat în așteptările, aspirațiile sale. Reacțiile la frustrare sînt cele mai diferite, depinzînd de agentul frustrant și personalitatea celui frustrat. Dacă sentimentul de frustrare atinge o intensitate maximă, în unele situații poate cauza un efect perturbant în personalitate și, respectiv, adoptarea conduitei infracționale de către individ.

Iată un exemplu posibil. Un tînar absolvent cu diplomă universitară se angajează la serviciu. Prestația lui este excelentă, el obținînd rezultate foarte bune. Dar drepturile de care se bucură nu sînt respectate (nu obține locuințe sau obține una necorespunzătoare, leafa este plătită cu întîrziere etc.), iar așteptările de apreciere din partea conducerii rămîn fără răspuns (nu este apreciat la justa valoare, nu este stimulat cu premii și nici avansat etc.). Profund frustrat, persoana în discuție poate recurge la infracțiuni: să ia mită ori să facă abuz de serviciu pentru a-și realiza careva interese.

La frustrare acționează atât factorii externi cât și interni. Asistăm, de fapt, la o ciocnire nefericită a acestora.

Învățarea. Formarea personalității criminalului prin învățare precumpănește celelalte modele prin frecvența producerii ei. Învățarea consistă în însușirea (asimilarea) unui model de comportament cu caracter infracțional. Individul, începând prin a urmări, repetat, un astfel de comportament, la un moment dat înclină a-1 aprecia drept pertinent, ca în cele din urmă să-1 asimileze. Procesul e valabil în prezența unei circumstanțe indispensabile: comportamentul perceput drept model trebuie să comporte implicații pozitive, deci să aducă rezultatul dorit, fără a atrage efecte indizirabile (fie în mod real, fie să suscite atare impresii).

Învățarea decurge, de obicei, paralel cu alt proces, deosebit de important, și anume: educarea persoanei în spirit de criminal. Transmiterea valorilor criminale include difuzarea cântecelor hoșești, utilizarea ostentativă a argoului, respectarea și familiarizarea cu obiceiurile, tradițiile, legile hoșești etc.

Învățarea joacă un rol aparte în formarea criminalilor profesionali (cei care practică o activitate criminală ca îndeletnicire).

Învățarea are loc, spre exemplu, atunci când feciorul fiind în atingere permanentă cu conduită ilicită a tatălui său (dar poate fi oricine din anturajul său și care exercită influență asupra lui) ajunge a-1 limita și adoptă, în ultimă instanță, comportamentul delincent.

În prezent, învățarea comportamentului criminal poate avea loc și prin intermediul mijloacelor de informare în masă: filme, publicații etc.

Pentru studierea optimă a celor care au comis infracțiuni, precum și elaborarea metodelor adecvate de influențare, în sensul dorit, a conduitei lor sînt operate diverse tipologii și clasificări ale infractorilor.

Din punctul de vedere al gradului de stabilitate, a motivației criminogene distingem următoarele tipuri de infractori:

a) *infractor întâmplător* – persoana care a comis pentru prima oară infracțiune lipsită de gravitate datorită unor circumstanțe accidentale, faptă care este în contradicție cu conduita anterioară actului infracțional;

b) *infractor situațional* - persoana care a comis pentru prima dată infracțiune, însă gravă, fiind constrînsă de împrejurări defavorabile;

c) *infractor instabil* - persoana care a săvîrșit pentru prima oară infracțiune, dar care persoană se caracterizează, în genere, negativ și a comis în trecut încălcări de lege;

d) *infractor înrăit* - persoana care a comis în repetate rînduri infracțiuni, inclusiv cele cu antecedente penale;

e) *infractor deosebit de periculos* – persoana care a săvîrșit în repetate rînduri infracțiuni grave. Infractorii pot fi clasificați în baza diferitor criterii:

1) după vîrstă avem următoarele grupuri: 14-15 ani, 16-17 ani - «infractori minori»; 18-24 ani, 25-29 ani - «infractori tineri»; 30-49 ani - «infractori maturi»; peste 50 ani – «infractori în etate».

2) după starea socială și ocupație: elevi, studenți, muncitori, agricultori, funcționari, pensionari, persoane neîncadrate în cîmpul muncii etc.

3) după gradul de instruire: infractori care au școala generală; infractori care au școala profesională; infractori care au liceul; f infractori cu studii superioare.

4) după starea persoanei în momentul comiterii infracțiunii: în stare de ebrietate; în componența unui grup criminal; în stare de excitație narcotică; în timpul ispășirii pedepsei ș.a.

Clasificarea infractorilor este operată și în cercetările statistice, care furnizează criminologiei informații prețioase.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Din ce perspective se ocupă criminologia de personalitatea criminalului? Dați definiția personalității criminalului.
2. În ce constă elementul biologic al personalității criminalului?
3. Ce înțelegem prin elementul social al personalității criminalului? Care sînt nivelurile de influențare socială a personalității criminalului?
4. Ce este elementul psihic?
5. Vorbiți despre alienare ca model de formare a personalității criminalului.
6. În ce constă inadaptarea socială și rolul ei în formarea personalității criminalului?
7. Dezvăluiți conceptul de frustrare și influența ei asupra personalității criminalului?
8. Ce știți despre învățare ca model de formare a personalității criminalului?
9. Numiți tipurile de infractori după gradul de stabilitate a motivației infracționale. Ce clasificări de infractori cunoașteți?
10. Traduceți principalele idei ale articolului de mai jos:

Личность преступника.

Личность преступника это криминологическое понятие (научная абстракция) обозначающая совокупность социально-психологических свойств человека, которая при определенных ситуативных обстоятельствах (или помимо них) приводит к совершению преступления.

При исследовании личности, мы исходили из методологического постулата о том, что личность это социальное качество человека и что сущность личности в индивидуальном бытии общественных отношений.

В преступлении, как разновидности деятельности, проявляются определенные личностные качества. Для преступника, на внутреннем уровне структуры личности присуще – антиобщественная установка (негативная направленность), для нее специфичны отрицание тех или иных общепризнанных норм поведения и негативный характер разделяемых субъектом ценностных ориентаций.

Антиобщественная направленность личности проявляется в конкретном поведении - преступлении. Здесь речь идет об ориентации индивида на противоправный вариант решения личных проблем и стремление решать их любыми средствами. Можно утверждать, что преступление есть не что иное, как проявление (объективизация) антиобщественной установки личности.

Типология и классификация личности преступника

Наиболее распространенная это типология, в которой критерием типологизации выступает социальная направленность личности преступника. В ней преступников подразделяют на пять типов, исходя из соотношения негативной и позитивной направленности личности.

Данная типология предусматривает:

Профессиональный тип. *Это самый опасный тип личности. Направленность личности деформирована и представлена в виде негативной направленности. Отличается правовым нигилизмом, низкой обшей и моральной культурой, антиобщественной установкой. Для этого типа характерна внутренняя тяга к совершению повторных преступлений, он активен в нахождении и создании собственными усилиями ситуаций, способствующих совершению преступлений. К этому типу относятся профессиональные преступники, особо опасные рецидивисты.*

Привычный тип. *Этот тип характеризуется значительной деформацией в структуре социальной направленности, позитивный компонент слабо выражен, социально-психологические свойства личности неустойчивы и противоречивы. Отличается низким уровнем правосознания, отсутствием четких границ между моральным и аморальным, между «можно» и «нельзя». От профессионального типа отличается тем, что для совершения преступления преимущественно использует различные жизненные ситуации; не активен в самостоятельном создании таких ситуаций. К этому типу относятся лица, совершающие повторные преступления, в том числе рецидивисты, но рецидив чаще всего смешанный.*

Неустойчивый тип. Для этого типа не характерно наличие стойких или значительных деформаций в структуре направленности личности. Компоненты негативной и позитивной направленности примерно равны, но тенденции у них противоречивы, и это может привести как к усилению, так и к ослаблению криминогенное™. Между преступлением и личностью всегда имеется «повод», личностная интерпретация которого либо ведет, либо не ведет к совершению преступления. До преступления возможны различные правонарушения или аморальные действия.

Небрежный тип. Социальная направленность данного типа в основном выражена позитивным компонентом, негативная направленность минимальная. Характеризуется легкомысленным отношением к социальным нормам, регулирующим поведение в обществе. Как правило, совершает нетяжкие преступления как умышленно, так и по неосторожности.

Случайный тип. Характеризуется позитивной социальной направленностью, без деформаций со стороны негативного компонента. Устойчивый уровень правосознания. Преступление совершается исключительно в силу давления критической жизненной ситуации, в которой субъект не смог добиться результата своих действий, не причиняя общественно опасных последствий. Этот тип чаще совершает преступления в состоянии сильного душевного волнения, вызванного неправомерными действиями потерпевшего, либо с превышением пределов необходимой обороны или мер, необходимых для задержания преступника.

MECANISMUL ACTULUI INFRAȚIONAL.

Noțiunea mecanismului actului infracțional.

Etapele mecanismului actului infracțional.

Elementele componente ale mecanismului actului infracțional.

Prin *mecanismul actului infracțional* înțelegem procesul de naștere (apariție) și dezvoltare a unei infracțiuni concrete. După forma sa exterioară procesul numit nu diferă prin nimic de procesul de naștere și dezvoltare a oricărui act licit. Deosebirea dintre ele constă doar în conținut.

Mecanismul actului infracțional include următoarele trei etape de bază: nașterea motivului, luarea deciziei, realizarea intenției criminale. Iar, etapele la rîndul lor, pot fi alcătuite din mai multe elemente.

Orice faptă conștientă a omului are la bază o anumită *necesitate*, pe care individul tinde s-o satisfacă prin acțiunea sa. Necesitățile pot fi biologice (hrană, căldură, îmbrăcăminte etc.) și sociale (informație, comunicare, cunoștințe, afirmare a propriei persoane etc.). Atunci cînd omul conștientizează necesitatea pe care o are, o simte, adică o reflectă ca fiind pentru el de importanță vitală și, prin urmare, trebuie satisfăcută, necesitatea se transformă deja în interes. Așa dar, apare *interesul* care nu este altceva decît necesitatea conștientizată. La rîndul său, interesul condiționează apariția *motivului*, care este acel imbold lăuntric (mobilul) ce îl determină pe om la comiterea faptei, deci ceea ce îl și face pe om să acționeze. Dirijat de un anumit motiv, individul își schițează un scop - rezultatul prevăzut și scontat, dorit pe care tinde să-1 atingă persoana, prin a săvîrși anumite acțiuni (inacțiuni). După determinarea scopului urmează *deliberarea* (cîntărirea unor serii de argumente «pro» și «contra») care se încheie cu *luarea deciziei* și, respectiv, realizarea ei.

Trebuie precizat că fiecare etapă (element) a mecanismului actului infracțional devine determinantul etapei (elementului) următoare, ea însăși fiind condiționată de etapa (elementul) premergătoare.

După cum s-a menționat mai sus, mecanismul descris este propriu atît actului infracțional, cît și actului legal al individului. Comportamentul normal (licit) al persoanei se transformă în unul ilegal, adică devine criminal atunci cînd, sub înrîurirea factorilor externi (preponderent) și interni conținutului verigilor mecanismului actului

criminal, i se conferă un caracter socialmente negativ. Anume acest conținut negativ prezent la nivel de procese psihice și determină, în cele din urmă, o conduită ce contravine relațiilor stabilite într-o societate. Așadar, comportamentul criminal se formează și se realizează în condițiile interacțiunii coerente a factorilor interni și externi. Mecanismul actului infracțional, în fond, leagă împreună personalitatea și mediul înconjurător (societatea). Elementele componente ale mecanismului în discuție sînt condiționate, prin urmare, și de elementele precedente, și de trăsăturile personalității și de mediul social.

Pentru persoană însă toate aceste momente (elemente, etape) nu au neapărat un caracter manifest. În majoritatea cazurilor ea nici nu le sesizează pe unele dintre ele. De asemenea, un element se poate succeda după altul instantaneu, sau, dimpotrivă, intervalul de timp poate fi mai mare (bunăoară luarea deciziei a urmat după cîteva luni de la momentul stabilirii scopului și, viceversa, necesitatea a fost momentan conștientizată și a devenit interes). Mecanismul actului infracțional este o «schemă» care, păstrîndu-și «osatura», poate lua cele mai diferite configurații: se modifică rămînînd aceeași.

După esența lor socială elementele mecanismului actului de conduită (inclusiv criminală) pot fi calificate (clasificate în) drept pozitive, neutre și negative.

Particularitățile mecanismului actului infracțional variază în funcție de faptul cum a fost comisă infracțiunea: intenționat, din imprudență sau în stare de afect.

Cunoașterea mecanismului actelor infracționale nu este lipsită de utilitate. Studiind elementele mecanismului actului criminal putem învedera natura conținutului verigilor mecanismului care determină comiterea infracțiunii, să identificăm factorii care modifică natura conținutului elementelor, în sensul specificat, și, în baza cunoștințelor obținute, să elaborăm măsuri preventive.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Ce înțelegem prin mecanismul actului infracțional?
2. Care sînt etapele mecanismului actului infracțional? Numiți elementele componente ale mecanismului actului infracțional și explicați-le.
3. În ce constă deosebirea dintre comportamentul licit și cel infracțional? Explicați cum se transformă conduita legală în una infracțională.
4. În ce categorie pot fi clasificate elementele mecanismului actului infracțional din punctul de vedere al esenței lor sociale? În funcție de ce variază particularitățile mecanismului actului infracțional? Care este însemnătatea cunoașterii mecanismului actului infracțional?
5. Traduceți următorul fragment referitor la mecanismul actului infracțional individual:

Механизм преступления и преступной деятельности.

Это также, не менее важный элемент объекта криминологии позволяющий выявить, как криминогенные качества и свойства личности формируются и проявляются в конкретном антиобщественном деянии. Именно изучая МП можно ответить на вопрос, почему индивид, удовлетворяя свои потребности и реализуя свои интересы, нарушает закон, т.е. можно объяснить причины преступления.

В механизме преступления мы выделили несколько блоков:

- Потребности и интересы, а также жизненные планы (мотивационный блок)
- Цель
- Выбор путей и способов реализации интересов и удовлетворения потребностей (набор возможностей, как законных, так и незаконных)
- Принятие решения (здесь проявляются антиобщественная установка и ценностные ориентации)
- Реализация противоправного намерения

Обращу внимание лишь на два элемента МПП входящие в мотивационный блок.

Интерес включает осознание лицом не только потребности, но и того более или менее длительного и сложного пути, который необходимо пройти до стадии, её удовлетворения.

Интересы, мотивирующие преступное поведение: материальное (корыстные); сохранение и повышение социального статуса; стремление к самовыражению (в том числе в сексуальной сфере). Непосредственные интересы человека могут состоять и в том, чтобы разрешить проблемную ситуацию (конфликт), устранить объективно сложившиеся препятствия к удовлетворению тех или иных потребностей и влечений

Под **возможностями** будем понимать физические, социально-экономические, политические, юридические, нравственные и иные условия, используя которые субъект может успешно решить стоящие перед ним задачи удовлетворения интересов и потребностей (чувств, влечений), реализации планов или разрешения проблемных ситуаций.

Общество не только формирует личность, но и создает (или не создает) условия для реализации её планов, потребностей и интересов, т.е. возможности, которые для индивида носят объективный характер (Формирование личности; формирование потребностей; формирование возможностей).

NOȚIUNI DE VICTIMOLOGIE CRIMINOLOGICĂ

Noțiunea și obiectul victimologiei criminologice.

Noțiunile de bază ale victimologiei: victimă, vulnerabilitate victimală, victimitate (arătați care sînt factorii personali și situaționali), victimizare, nivel de victimizare.

Rolul victimei în mecanismul actului infracțional.

Victimologia este știința (în sens larg) ce studiază victima, adică persoana care, contrar voinței sale, a suferit un prejudiciu moral, fizic sau material, condițiile care au înlesnit transformarea ei în victimă, precum și propune soluții pentru înlăturarea acestor condiții.

Se consideră că victimologia a fost întemeiată ca ramură separată în anul 1948, odată cu editarea lucrării criminologului american Hans von Hentig Criminalul și victima lui. Deși apariția și constituirea victimologiei ca atare s-a produs în cadrul criminologiei, căci inițial erau supuse investigațiilor victimele infracțiunilor și, respectiv, cercetările erau realizate de criminologi, în prezent atestăm o lărgire a câmpului de interes al victimologilor. În ultimul timp, m vizorul victimologiei au intrat și victimele altor fenomene sociale (bunăoară, victimele politice), ba chiar și ale celor de origine naturală, care au însușiri comune. Acest fapt i-a determinat pe unii savanți să aprecieze victimologia drept o știință socială de sine stătătoare și nu doar o subramură a criminologiei. Oricum, legătura indisolubilă dintre victimologie și criminologie va persista. Problemele victimologice vor rămîne o componentă a problematicii criminologiei și vor impulsiona explorări de valoare din partea savanților criminologi; deoarece, obiectul de studiu al victimologiei este în legătură cu domeniul criminologiei (o parte a victimelor constituie «rezultatul» crimei și nici crima, nici criminalul nu pot fi imaginați fără victimă), precum și scopul victimologiei, în acest punct, coincide cu cel al criminologiei.

Prin urmare, victimologia, în cadrul criminologiei, se caracterizează printr-un anumit sistem de cunoștințe și un anumit fond conceptual.

Prin *victimă* înțelegem persoana care suportă consecințele fizice, materiale sau morale ale unei infracțiuni³. În opinia unor savanți, trebuie considerate victime și

³ Conceptul criminologie de victimă este mai larg decît cel operat în dreptul de procedură penală, fiindcă, în primul caz, nu este obligatorie calitatea de parte vătămată (calitatea acordată în modul stabilit de lege), sau ca însăși persoana să se autoaprecieze ca victimă.

persoanele juridice, precum și persoanele care suportă indirect consecințele infracțiunii (de exemplu rudele celui omorât).

Cercetările au demonstrat că anumite persoane sînt supuse unui mai mare risc de a deveni victime. Gradul de predispoziție a persoanei de a deveni victimă este numit vulnerabilitate victimală, iar prin victimitate concepem acele însușiri, trăsături, capacități, roluri îndeplinite (în societate) etc., care predispun persoana de a deveni victimă. Asupra gradului de vulnerabilitate victimală influențează a) *factori personal*: vîrsta (minoritate, bătrînețe), sexul, deficiențele psihice, carențele educaționale sau experiența socială redusă, calitatea de polițist, de bodyguard etc.; b) *factori situaționali*: anumite situații care îi fac pe unii indivizi în mai mare măsură susceptibili de a deveni victime, este cazul turiștilor într-o țară străină, călătorilor în transportul urban etc.

Prin *victimizare* se înțelege procesul de transformare a persoanei în victimă. Cunoașterea gradului în care o societate este afectată de victimizare prezintă un interes indubitabil. Fenomenul criminalitate, în complexitatea sa, are ca însușiri tocmai prezența victimelor. De aceea, studiul multilateral al criminalității implică stabilirea gradului de afectare a societății de victimizare. În acest scop, avem la îndemîină indicatorul numit nivelul de victimizare, adică numărul de victime, de pe un anumit teritoriu, existente la un moment dat, raportat la numărul de populație de pe teritoriul respectiv și calculat la un anumit număr de persoane. Nivelul de victimizare este calculat după următoarea formulă:

$$K_v = \frac{V}{P} \cdot E,$$

unde V este numărul de victime, P- numărul populației, iar E - unitatea de măsură (un anumit număr de persoane).

Rolul victimei în mecanismul actului infracțional este cel mai divers, variind de la unul pasiv (infractor activ) pînă la altul activ (infractor pasiv). Privit prin această prismă, comportamentul victimei poate fi: a) *neutru* - nu contribuie nici la comiterea infracțiunii, nici la contracararea ei; b) *pozitiv* (socialmente încuviințat) - se manifestă prin opunere de rezistență activă împotriva atentatului criminal; c) *negativ* - victima însăși încalcă într-un mod oarecare normele morale sau juridice (provocarea infractorului, contractarea unei afaceri ilicite, aflarea în stare de ebrietate etc.)

Studiile statistice efectuate au relevat comportamentul negativ al victimelor în 70% din cazurile de omucidere, 61,8% la cele de leziuni corporale grave, 74% la escrocherii. La nivel general de criminalitate, s-a constatat că aproximativ în 26,5% din cazuri (infracțiuni înregistrate) victimele întreprindeau acțiuni de contracarare a atentatelor infracționale; comportamentul neutru a fost atestat în 29,4% din cazuri, în o treime (33,4%) de infracțiuni victimele prin conduita proprie creau condiții favorabile comiterii infracțiunii, iar în 10,7% din cazuri provocau nemijlocit comiterea infracțiunilor.

Rezultatele obținute la cercetarea rolului victimei în producerea crimei au permis de a pune problema «vinovăției victimei». Noțiunea de vinovăție, atunci cînd ea este atribuită victimei, nu trebuie identificată cu vinovăția subiectului infracțiunii, în cazul victimei, prin vinovăție concepem nu doar latura subiectivă a conduitei, ci comportamentul integral al victimei, adică atît aspectul obiectiv, cît și cel subiectiv sînt privite în corelație. De asemenea, conceptul în discuție presupune vinovăția în sens larg, adică atît valențele juridice, cît și morale ale ei, și care vinovăție rezultă din aprecierea conduitei victimei.

Din punctul de vedere al «vinovăției victimei», Mendelshon distinge următoarele categorii: 1)victimă absolut nevinovată; 2)victimă a cărei vinovăție e mai mică decât a infractorului (comportament provocator); 3)victimă la fel de vinovată ca și infractorul (în cazul depășirii limitelor legitimei apărări); 4)victimă a cărei vinovăție este mai mare decât a infractorului (infracțiuni comise în stare de afect); 5)victimă absolut vinovată (înfăptuiește un atac ca urmare a căruia ea este omorâtă, în scop de legitimă apărare); (j)victimă - simulant sau confabulator.

Importanța principală a victimologiei rezidă în potențialul ei preventiv.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Ce este victimologia?
2. Explicați noțiunile de victimă, vulnerabilitate victimală, victimitate (arătați care sînt factorii personali și situaționali), victimizare, nivel de victimizare.
3. Ce rol joacă victima în mecanismul actului infracțional?
4. Ce înțelegem prin vinovăția victimei? Care este clasificarea victimelor după Mendelshon?
5. În ce constă importanța victimologiei?
6. Studiați atent textul avizului de mai jos și completați textul prelegerii la tema victimologie:

Valeriu Bujor. *Aviz asupra tezei „Victimologie criminologică: probleme teoretice, metodologice și aplicative” prezentată de dl Gheorghe Gladchi în vederea obținerii titlului științific de doctor habilitat în drept. În Revista de criminologie, drept penal și criminalistică. nr. 2, Chișinău, 2006, 126 p. (pp. 120-125).*

În etapa actuală de dezvoltare a societății noastre, logica abordării complexe a sistemului de asigurare a securității criminologice a persoanei dictează cu insistență aprofundarea cercetărilor ce țin atât de trăsăturile personale și de comportamentul infractorului, cât și de particularitățile eminamente criminologice ale situațiilor concrete de viață și, în mod special, de calitățile personale și de comportamentul victimei reale sau potențiale a infracțiunii.

Cu regret însă, dreptul penal și criminologia, la diferite etape, influențate de anumite idei erau centrate fie asupra faptei (infracțiunii), fie asupra făptuitorului (persoanei infractorului), lăsând în umbră victima și interesele acesteia. Cu atât mai mult, cu cât grija de a proteja drepturile fundamentale, exclusiv, sau preponderent, ale infractorului a adus la un dezechilibru procesual, victima cu nevoile ei fiind, practic, uitată. Într-adevăr, atât în Codul Penal, cât și în Codul de procedură penală, privitor la raportul infractor – victimă, atenția este concentrată maximal asupra celui care săvârșește fapta antisocială și mult mai puțin asupra celui ce suportă direct efectele infracțiunii comise, mai ales ale infracțiunilor de violență (omor, vătămări intenționate a integrității corporale, viol, tâlhărie etc.). Este dat uitării faptul că misiunea organelor de drept nu este lupta contra criminalității și lupta contra infractorului, ci constă, în primul rând, în asigurarea securității persoanei de atentate infracționale, a intereselor celor care suferă pagube de pe urma infracțiunilor.

În această ordine de idei, problema victimei în dreptul penal și aspectele ce țin de victimologia criminologică devin, tot mai frecvent, obiect de interes al cercetătorilor științifici și al practicienilor; până în prezent sunt însă puține cercetări științifice în domeniul dat. În acest context, teza propusă de dl Gh. Gladchi, o primă cercetare complexă a sistemului de probleme teoretico-metodologice, juridice și aplicative ale victimologiei autohtone, nu este altceva decât un răspuns la existența unei necesități sociale obiective. Fiind actuală și de o deosebită importanță, ea va servi drept bază pentru intensificarea investigațiilor victimologice sistematice în Republica Moldova.

Valoarea studiului avizat sporește în condițiile în care nu există o lege națională cu privire la protecția și despăgubirea victimelor infracțiunilor, normele din legislația penală și procesual-penală încă nu iau în considerație îndeajuns interacțiunea dintre infractor și victimă, nivelul educației juridice a populației din republică este redus, iar organele de drept, practic, nu întreprind măsuri de prevenire orientate spre victimele reale sau potențiale ale infracțiunilor...

Teza de doctorat a dlui Gheorghe Gladchi, compusă din cinci capitole divizate în douăzeci și opt de paragrafe, este bine structurată și corespunde modelului criminologic de abordare a unei probleme științifice. Merită a fi menționate caracterul sistemic al structurii, logica și coerența subiectelor cercetate de autor.

În primul capitol al tezei sunt abordate probleme teoretico-metodologice (obiectul, sistemul, definiția victimologiei), probleme de istorie (originile și dezvoltarea victimologiei științifice) și probleme pur metodologice (metodologia și metoda cercetării victimologice).

Împărtășim afirmația autorului, care definește victimologia criminologică ca un subsistem al sistemului criminologiei și că aceasta se va dezvolta și în continuare în cadrul criminologiei ca orientare științifică de sine stătătoare. Într-adevăr, atât timp cât victimologia va avea în calitate de obiect al său victimele infracțiunilor și tot ce este raportat la ele, ea nu va abandona criminologia. Recunoașterea victimologiei drept știință interdisciplinară, auxiliară dreptului penal, procesului penal și criminalisticii nu va schimba în nici un caz caracterul ei criminologic.

În cel de al doilea paragraf autorul trece în revistă opiniile cu privire la definiția victimologiei. Ar fi fost binevenită atitudinea proprie a autorului față de ele și, bineînțeles, o formulare dată de autor definiției domeniului respectiv.

În paragraful trei, este analizată detaliat originea ideilor victimologice și așa-numitele „izvoare” de idei victimologice (teoria și practica judiciară, operele literare etc.).

În continuare este expus aspectul istoric al problemei – evoluția victimologiei științifice în lume și în spațiul ex-sovietic; este analizată dezvoltarea victimologiei în țara noastră prin prisma realizărilor și perspectivelor. Autorul formulează problemele de cercetare ale victimologiei în RM, conturând, practic, un program de dezvoltare a științei date în țara noastră.

Aici aș vrea să evidențiez ideea că apariția victimologiei ca ramură a științei criminologice a fost dictată de o necesitate socială, și anume de a cunoaște locul și rolul victimei în activitatea infracțională și cea judiciară în scopul elaborării unor recomandări pentru conduita preventivă și autoprotectivă în raport cu pericolul victimizării.

Tot în acest capitol sunt expuse metodologia și metodele de cercetare victimologică aplicate de autor.

În cel de-al doilea capitol al tezei domină problemele teoretice (conceptele de victimă a infracțiunii, victimitate, victimizare, situație victimogenă), fiind concomitent analizate și unele aspecte metodologice (clasificări și tipologii ale victimelor și situațiilor victimogene).

Autorul tezei analizează etimologia termenului victimă arătând atât importanța semantică a acestuia cât și conținutul social al acestui cuvânt. Este realizată o analiză critică a diverselor viziuni privitoare la definiția conceptului de victimă a infracțiunii, autorul împărtășind opinia potrivit căreia drept obiectiv al studiului victimologic sunt victimele infracțiunii ca persoane fizice concrete sau totalitățile de indivizi care au ori nu au statut de persoană juridică. Totuși argumentele în favoarea acestui concept, deși acceptat de comunitatea criminologică, ca unul din posibilele concepte, nu par a fi convingătoare. Se cerea ca autorul să formuleze o definiție proprie a noțiunii de victimă.

Nu credem că bază a conceptului de victimă a infracțiunii pot fi luate anume definițiile legale de victimă și parte vătămată, cu atât mai mult, cu cât legislatorul moldovean nu este consecvent în tratarea acestor noțiuni. De altfel, formule legale au niște autori concreți, adepți ai conceptului respectiv de victimă. Acest fapt este recunoscut de însuși autor care afirmă că criminologia trebuie să utilizeze noțiuni și concepte proprii cu privire la fenomenul victimă.

În paragraful doi și trei sunt abordate problemele vizând clasificarea și tipologia victimelor, delimitările conceptuale ale noțiunilor de victimitate și victimozitate. Aici, autorul trece în revistă diverse clasificări în funcție de o serie de criterii variabile, cum ar fi: rolul victimei în mecanismul infracțiunii, caracterul infracțiunilor, trăsături ale laturii obiective și subiective, motivul infracțiunii, interacțiunea dintre victimă și infractor, particularități demografice, sociale, moral-psihologice ale victimei, comportamentul victimei în situația preinfracțională sau în timpul săvârșirii infracțiunii etc.

Punând la bază diferite criterii de victimizare, autorul propune o clasificare a victimelor de omor intenționat, contra vieții și sănătății persoanei și a infracțiunilor de omor la comandă.

Și dacă autorul propune diferite clasificări și tipologii ale victimelor, persoane fizice, atunci, conform conceptului îmbrățișat de autor, privitor la victimă, se cere o clasificare și o tipologie a victimelor „ne persoane fizice”.

În viziunea noastră, titlul paragrafului doi ar putea fi dat într-o altă redacție.

Capitolul trei al tezei este consacrat problemelor victimologice ale mecanismului infracțional, unde victima este analizată ca element al determinantelor criminogene (victimogene).

Călăuzit de obiectivul conform căruia personalitatea și comportamentul victimei joacă un rol esențial în motivarea comportamentului infracțional și în situația în care acesta se realizează, autorul analizează comportamentul victimal raportat la diferite infracțiuni, importanța acestuia și a personalității victimei la incriminarea faptelor și individualizarea pedepselor; este relevată importanța juridico-penală și criminologică a circumstanțelor care caracterizează personalitatea și comportamentul victimei.

Un alt aspect studiat de autor este problema așa-numitei „vinovății” ale victimei, aspect prezent, practic, în toate studiile ample în domeniu și cercetat sub următoarele aspecte: a) drept semn al laturii obiective a infracțiunii, b) pretext al săvârșirii infracțiunii, c) circumstanță ce influențează asupra vinovăției și răspunderii subiectului infracțiunii.

Pornind de la faptul că cercetarea victimologică a vinovăției reprezintă cheia de soluționare a problemei determinantelor și clarificării mecanismului comportamentului infracțional individual, se cere ca autorul să-și formuleze mai concret propria poziție asupra problemei „vinovăției” victimei.

De o importanță majoră este și problema privitoare la raportul „infractor-victimă” și împotrivirea victimei atentatului criminal căroră le este consacrat paragraful trei și patru al capitolului respectiv.

Paragrafele 5-8 cuprind situațiile în care se comit unele tipuri de infracțiuni (sunt analizate cele de mare violență).

Autorul examinează diverse abordări ale noțiunii de situație concretă de viață ca factor ce intră în lanțul causal al săvârșirii infracțiunii. Luând însă drept bază obiectivul studiului realizat se cere ca situația să fie analizată în raport cu victima ca element constitutiv al acesteia.

Împărtășind opinia autorului că situația poate fi doar condiție, dar nu cauză a unei infracțiuni concrete, în același timp credem că situația concretă de viață nu se limitează doar la favorizarea (înlesnire) sau la împiedicarea luării unei decizii. Ea, în viziunea noastră, se extinde și la favorizarea (sau împiedicarea) realizării acestei decizii, adică de a obiectiviza orientările antisociale ale infractorului.

Autorul analizează minuțios situațiile tipice de săvârșire a infracțiunilor de mare violență în baza unui masiv impunător de material empiric.

Ținând seama de conținutul paragrafelor 6-8 s-ar impune o unificare a titlurilor acestora.

În ultimul paragraf al capitolului trei autorul, în baza unor sondaje reprezentative, prin prisma victimizării populației, estimează „cifra neagră”, adică nivelul criminalității latente în Republica Moldova. Metodologia utilizată de autor în acest scop poate fi pusă la baza unor cercetări victimologice naționale.

Dimensiunile criminalității reale în RM, relevate de autor, corespund celor stabilite în baza estimărilor experților din cadrul Asociației Criminologilor din RM, fapt ce este în favoarea metodelor aplicate de autorul tezei.

Cercetarea criminologică a personalității victimei, a comportamentului ei și a particularităților situațiilor victimogene, tipice anumitor categorii de infracțiuni, precum și utilizarea datelor respective la elaborarea și realizarea măsurilor preventive, orientate asupra unor grupuri de persoane concrete, care se evidențiază printr-o vulnerabilitate victimală sporită, reprezintă un potențial încă nerealizat al activității de prevenire a criminalității.

Bazându-se, în exclusivitate, pe rezultatele studiilor empirice proprii, autorul înaintează un complex de propuneri ce țin de problematica prevenirii victimologice. Implementarea acestora ar duce, în viziunea noastră la o minimizare vădită a riscului de a deveni victimă a infracțiunii.

Capitolul cinci cuprinde problemele de protecție și ajutorare a victimelor infracțiunilor. Problemele respective sunt cercetate de autor în contextul noilor tendințe din legislația și justiția internațională. Întru realizarea acestui obiectiv, cercetătorul a consultat lucrări de drept comparat și analize ale practicii altor state în domeniul dat.

Examinând teza de doctorat, constatăm că autorul și-a atins scopul și sarcinile propuse. Astfel, cu privire la problemele teoretico-metodologice ale victimologiei criminologice, teza cuprinde analiza și concretizarea elementelor componente ale obiectului de cercetare al disciplinei date, sunt precizate statutul științific, funcțiile și principiile victimologiei. Susținem argumentele științifice ale cercetătorului cu privire la recunoașterea victimologiei drept o ramură a criminologiei și împărtășim, totodată, punctul de vedere că atât timp cât victimologia va avea în calitate de obiect al său nu numai victimele infracțiunilor, ci și tot ce este legat de ele, astfel fiind numai criminologică, ea nu va abandona această știință.

Apreciem înalt contribuția autorului la elaborarea metodologiei și metodicii cercetării victimologice care constituie, în opinia noastră, un suport științific solid pentru studiile, în special aplicative, din acest domeniu. Sunt productive, de asemenea, încercările cercetătorului de a defini noțiunea proprie de victimologie criminologică, de a contura sistemul și structura științei date, precum și eforturile depuse pentru a analiza starea cercetărilor victimologice în țara noastră și a stabili prioritățile și perspectivele acestora. Considerăm că sunt importante pentru desfășurarea în perspectivă a investigațiilor victimologice în republică și studiile istorice realizate cu privire la izvoarele și dezvoltarea victimologiei științifice. Menționăm, îndeosebi, analiza folclorului, operelor literare, proverbelor și zicalor naționale ca izvoare victimologice, precum și periodizarea propusă de autor a dezvoltării victimologiei științifice. O valoare teoretico-metodologică deosebită are dezvoltarea și desăvârșirea în continuare a sistemului de viziuni științifice asupra conceptului de victimă a infracțiunii, noțiunilor de victimitate, victimizare, situație victimogenă, precum și asupra clasificării și tipologiei victimelor și situațiilor victimogene.

O importanță deosebită pentru elaborarea și realizarea măsurilor de prevenire și combatere a criminalității au legitățile și particularitățile mecanismului infracțiunii relevate prin prisma aspectului victimologie al acestuia: personalitatea și comportamentul victimei, raportul dintre infractor și victimă, împotrivirea victimei și situațiile victimogene. Menționăm în special, valoarea practică a tipologiilor de situații victimogene elaborate de autor atât ca obiect al prevenirii de către organele afacerilor interne, cât și drept sursă de informație și mijloc al educației victimologice a populației.

Este necesar a evidenția că autorul nu se limitează la cercetarea victimizării la nivel individual, adică la nivel de cazuri concrete, ci pătrunde în mecanismul fenomenului dat și la nivel macrosocial, adică la nivel de țară. Astfel, apreciem mult stabilirea particularităților victimizării criminale în

Republica Moldova, relevarea zonelor victimogene pe teritoriul țării și estimarea „cifrei negre” a criminalității.

Nu mai puțin importante pentru dezvoltarea criminologiei autohtone și pentru practica luptei împotriva criminalității, sunt elaborările teoretice ale cercetătorului despre locul, rolul, structura, conținutul, obiectul, subiecții, metodele, formele de realizare și sistemul prevenirii victimologice a infracțiunilor, precum și elaborarea concepției despre prevenirea victimologică a infracțiunilor de către organele afacerilor interne, inclusiv propunerile privind instruirea și perfecționarea lucrătorilor de poliție în domeniul dat.

Studiile și analiza legislației internaționale, a actelor normative și practicii altor state privind protecția și despăgubirea victimelor infracțiunilor i-au dat posibilitate autorului să stabilească direcțiile conceptuale ale dezvoltării legislației victimologice naționale. Semnificație aplicativă deosebită are investigarea concepției justiției restaurative și implementarea acesteia în țara noastră, stabilirea particularităților procedurii și perspectivelor medierii, analiza instituțiilor împăcării și liberării de răspundere penală în legătură cu căința activă din Codul penal al Republicii Moldova și propunerile respective de lege ferenda, recomandările formulate cu privire la repararea de către stat a prejudiciului cauzat victimelor de pe urma infracțiunilor și, bineînțeles, elaborarea proiectului de lege privind protecția victimelor infracțiunilor și prevenirea victimizării.

PROGNOZAREA CRIMINOLOGICĂ

Noțiunea și importanța prognozării criminologice.

Modalități de prognoze criminologice.

Metodele de prognozare criminologică.

Precum a fost menționat anterior, prognozarea criminologică constituie una dintre funcțiile criminologiei.

Criminologia, bazându-se pe cunoașterea științifică a legităților criminalității, este capabilă a stabili (cu aproximație) care va fi în viitor starea criminalității, tendințele ei, cum se va modifica etc. Predicțiile științifice realizate îi oferă posibilitatea de a elabora recomandări utile prevenirii criminalității, de a propune modificări necesare în legislație, în structura organelor de drept, în pregătirea cadrelor corespunzătoare cerințelor zilei de mâine etc.

Prognozarea criminologică reprezintă un proces de obținere a cunoștințelor despre starea criminalității⁴ în viitor, proces bazat pe analiza legităților, tendințelor și stării criminalității în trecut și în prezent, precum și a altor fenomene sociale.

Rezultatul prognozării criminologice este prognoza (criminologică), care constă într-o estimare științifică a stării criminalității în viitor.

Prognozarea criminologică este posibilă grație cunoașterii proceselor de determinare a criminalității, legităților care o guvernează, precum și utilizării (aplicării) legii numerelor mari.

Prognoza criminologică poate atinge o mare precizie, mai ales, în condițiile, când situația în societate (factorii sociali), legislația sînt relativ stabile, iar criminalitatea nu înregistrează schimbări cardinale ale parametrilor săi. Și asta, pentru că în atare condiții criminalitatea, deși este supusă unor modificări, cunoaște o transfigurare evolutivă.

Pentru efectuarea unei prognoze criminologice veridice este necesar a avea la dispoziție următoarele informații: a) date statistice, pe, cel puțin, ultimii 10 ani, ce caracterizează starea și tendințele din societate (processe economice, politice, demografice, social-psihologice, culturale etc.); b) date despre posibilele modificări (pe viitor) în starea și tendințele din societate; c) date statistice care caracterizează starea criminalității în, cel puțin, ultimii 10 ani; d) date privind măsurile juridico-penale și preventive aplicate în activitatea practică; e) date despre posibilele modificări în

⁴ Criminalitatea aici este concepută în toată complexitatea sa: infracțiuni, infractori, victime etc.

reglementarea normativă (legislație); f) date cu privire la organele de drept, în perspectivă: Structura organizațională, asigurarea, politica de cadre etc.

Există mai multe modalități de prognozare criminologică. După obiect avem: 1) *prognozarea criminalității*, adică prognozarea criminalității în general, prognozarea variațiilor unor indicatori (a caracterului, structurii etc.) și prognozarea diferitelor forme de criminalitate (tipuri de criminalitate, genuri de infracțiuni, tipuri de infracțiuni); 2) *prognozarea comportamentului individual* (bunăoară, a unor persoane care anterior au comis infracțiuni); 3) *prognozarea dezvoltării criminologiei* ca știință. După criteriul temporal distingem: 1) prognozarea pe o perioadă scurtă - pînă la 5 ani (uneori pe un răstimp foarte scurt - doar pe un an); 2) pe o perioadă medie -6-10 ani; 3) pe o perioadă lungă - 10-20 ani.

Prognozarea pe termen scurt se efectuează în vederea înlăturării unor măsuri operative, în regim de urgență. Cea mai eficientă este prognozarea pe un termen mediu. Prognozarea de lungă durată permite, îndeosebi, desfășurarea unor măsuri de prevenție generală.

În criminologie sînt aplicate următoarele metode de prognozare.

Metoda extrapolării. Constă în extinderea tendințelor din trecut și prezent asupra viitorului. Cu ajutorul acestei metode putem stabili cum vor fi în viitorul proxim, apropiat (pînă la 3 ani) indicatorii cantitativi ai criminalității, cu condiția că nu se vor schimba (deci se vor menține) esențial factorii ce influențează criminalitatea (starea social-politică, economică, demografică etc.).

Metoda modelării. Esența metodei date rezidă în aceea că, pentru studierea oricărui fenomen (proces, sistem), se stabilesc însușirile, legitățile, corelațiile fenomenului în cauză, în baza cărora se «construiește» (creează) modelul obiectului studiat, ca apoi să fie supus studiului deja acest model. Modelul creat formează, de fapt, o «copie» aproximativă a obiectului real, dar care permite cunoașterea lui (obiectului real) după acest tipar. Bunăoară, în științele tehnice drept modele pot servi machetele, care reproduc în miniatură (micșorate, la o anumită scară privind obiectul real) edificii, cartiere, Utilaje etc. În științele sociale, inclusiv criminologia, modelul este, de obicei, redat sub forma abstractă (preponderent matematică).

Metoda modelării este aplicată în vederea efectuării unor prognoze pe termen mediu și permite stabilirea nu numai a eventualelor modificări ale parametrilor cantitativi, ci și ai celor calitativi, proprii criminalității.

Metoda estimării criminologice. Se realizează prin chestionarea unui grup de persoane competente (experți) privitor la starea obiectului supus investigării în viitor. Selectarea experților presupune anumite criterii, precum specialitatea, stagiul, experiența, calificarea, cunoștințe profunde în domeniu, cunoașterea obiectului estimării etc. Experții sînt, de regulă, selectați în număr de 20-50 de persoane. Chestionarea se desfășoară în baza unui chestionar unic. După chestionare, poate urma o discuție cu și între experți, asupra subiectului problemei studiate. Discuțiile de acest gen servesc la evidențierea argumentelor ce vin să sprijine opinia exprimată.

Estimările experților au un caracter ipotetic, dar, în majoritatea cazurilor, nu sînt lipsite de veridicitate, mai ales atunci cînd ne interesează prognozarea pe o durată medie sau lungă. Estimarea criminologică ne poate furniza informații despre viitoarele variații atît ale indicilor cantitativi, cît și ale celor calitativi.

În practică, întru obținerea unei prognoze cît mai exacte, aceste metode sînt cumulate.

Prognozării criminologice îi revine un rol important în criminologie, în virtutea faptului că servește drept temelie pentru măsurile de prevenire a criminalității. Prognozarea criminologică este considerată, și pe bună dreptate, condiția în realizarea optimă a funcției practice a criminologiei.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Ce posibilități ne oferă prognozarea criminologică?
2. Ce este prognozarea criminologică? Ce înțelegem prin prognoza criminologică?
3. Pe ce se bazează prognozarea criminologică? în ce condiții prognozarea criminologică poate atinge un înalt grad de exactitate?
4. Numiți informațiile de care trebuie să dispunem pentru a efectua o prognoză criminologică.
5. Ce modalități de prognozare criminologică cunoașteți?
6. Numiți metodele de prognozare și explicați-le.
7. În ce constă însemnătatea prognozării criminologice?

SECURITATE CRIMINOLOGICĂ ȘI REACȚIA SOCIALĂ FAȚĂ DE CRIMINALITATE

Noțiunea și esența securității criminologice.

Noțiunea de asigurare a securității criminologice.

Conceptul de reacție socială față de criminalitate.

Modelul represiv de reacție socială.

Modelul preventiv de reacție socială.

Modelul mixt de reacție socială.

Modelul curativ de reacție socială.

Tendința neoclasică de reacție socială.

Tendința radicală de reacție socială.

Ttendința moderată de reacție socială.

Prin *securitate criminologică* înțelegem starea obiectivă de protecție, a intereselor legitime a persoanei, organizațiilor, a intereselor vitale ale societății și statului de pericolul criminal (de activitatea infracțională și a intereselor criminale).

Securitatea, sub toate manifestările sale, inclusiv securitatea criminologică, face parte din valorile fundamentale și au o importanță majoră, a căror protecție este garantată de stat. Însă starea de securitate criminologică este una relativă deoarece nu exista o stare de securitate în care să lipsească, cu desăvârșire, riscuri, pericole și amemițări infracționale. În același timp, eforturile anticrimă ale statului și societății pot aduce la crearea unei stării de lucruri când oamni se simpt real protejați de criminalitate.

Asigurarea securității criminologice - activitatea organelor competente ale statului, a persoanelor și societății orientate spre atingerea nivelului maximum posibil de protecție a intereselor persoanei, societății, si statului de pericolul criminalității.

Termenii de securitate criminologică și de asigurare a securității criminologice conțin nu doar definirea caracterului acestei activități, ci și a scopului (rezultatului) – starea de securitate criminologică a obiectului respectiv, adică crearea unor condiții de viață mai puțin primejdioase pentru persoane, organizații, societate și minimizarea consecințelor criminalității.

Noțiunile de securitate criminologică și asigurarea securității criminologice sunt specificate prin intermediul altor noțiuni-cheie, cum ar fi: *obiectul securității criminologice, riscuri, pericol criminogen, amenințări criminale, interese criminale, interese legale, valori sociale, mod de viață, protecție, securitate, subiect al asigurării securității criminologice* etc.

Obiectul securității criminologice îl constituie valorile sociale vitale, ordinea de drept, interesele, drepturile și libertățile, viața și sănătatea persoanei.

Pericole pentru securitatea criminologică reprezintă, totalitatea factorilor care pun în pericol interesele persoanei, societății sau ale statului (criminalitatea sub toate formele sale, ansamblul de cauze și condiții ce o determină și care creează un pericol criminal real sau potențial asupra obiectelor securității criminologice).

Subiecți ai asigurării securității criminologice sunt toate elementele structurii sociale: statul reprezentat de puterile legislativă, executivă și judecătorească, organele autoadministrării locale, cetățenii, organizațiile obștești, serviciile private de protecție, pază, securitate etc., care participă activ la asigurarea securității criminologice.

Sistemul de asigurare a securității criminologice reprezintă totalitatea subiecților asigurării securității criminologice, a măsurilor politice, juridice, organizaționale, economice, științifice, informaționale etc. orientate spre menținerea securității criminologice socialmente acceptabile; asigurarea financiară, tehnico-materială etc. a acestor măsuri.

Scopul asigurării securității criminologice este crearea și menținerea unui nivel socialmente acceptabil și maximum posibil al securității criminologice în condițiile sociale concrete .

Activitatea de asigurare a securității criminologice include totalitatea măsurilor, preinfracționale și postinfracționale (economice, politice, juridice, organizaționale, informațional-analitice) ce țin de:

- apărarea (protejarea și contracararea) contra activităților criminale care pun în pericol drepturile și interesele legitime a persoanei, societății, statului;
- prevenirea amenințărilor și riscurilor criminale pentru a asigura o stare socialmente acceptabilă de securitate criminologică;
- reacția adecvată la apariția pericolelor criminale și în situația când stărea socialmente acceptabilă de securitate criminologică se înrăutățește;
- înlăturarea și minimalizarea consecințelor infracționale.

Reacția socială față de criminalitate cuprinde ansamblul măsurilor și mijloacelor, preinfracționale și postinfracționale, juridice și extrajuridice, cu care societatea a înțeles să contracareze criminalitatea.

În funcție de caracterul lor, aceste măsuri și mijloace au format modele distincte de reacție socială față de criminalitate.

Modelul represiv de reacție socială contra criminalității a fost primul pe care l-a adoptat societatea umană, în eforturile de a se opune unor asemenea modalități (criminale) de interacțiune socială.

De-a lungul timpului, reacția represivă contra criminalității a luat mai multe forme de realizare. Ea a evoluat de la răzbunare (nelimitată, apoi limitată) la compoziție (facultativă ori obligatorie), ca, în cele din urmă, să intre în exercițiul exclusiv al statului, astfel instituționalizându-se represiunea etatizată. Pedepsele aplicate erau

corporale, pecuniare, eliminatorii (închisoare, moartea), însoțite de degradări, interdicții etc.

Inițial, dar o perioadă îndelungată, modelul represiv pornea de la ideea că «oricine a făcut un rău, trebuie să sufere, la rîndul său, un rău». Avînd ca atribute principale uniformitatea și severitatea, represiunea socială, materializată prin pedepse, urmărea scopul intimidării individuale și colective. Adesea pedepsele aplicate nu erau proporționate cu 'gravitatea faptei comise și în nici un caz nu țineau cont de personalitatea făptuitorului (vîrstă, dezvoltare mintală, situație familială etc.), cu excepția doar a Statutului său social.

Din punct de vedere teoretic, modelul represiv de reacție socială împotriva criminalității a fost «fundamentat de școala clasică, avîndu-l ca protagonist pe ilustrul penalist Cesare Beccaria. Școala clasică Pornește în concepția sa de la teoria liberului arbitru. În esență, concepția ei constă în următoarele idei. Omul este o ființă înzestrată cu rațiune, iar conduita și «acțiunile sale sînt controlate de rațiune. Supus ^liberului său arbitru, omul decide din propria voință «asupra faptelor pe care urmează a le săvîrși. În acest sens, el anticipează avantajele și dezavantajele faptelor sale și este liber să acționeze în conformitate cu evaluarea făcută. Așa dar, societatea, în asemenea situație, trebuie să instituie pedepse cît mai severe pentru a-l determina pe om să renunțe la un eventual comportament criminal.

Modelul represiv constituie o reacție socială postinfracțională. Ea survine după ce crima a fost înfăptuită și nu poate anula fapta, devenită deja realitate ineluctabilă, și nici implicațiile acesteia. Mijlocul de bază de reacționare al modelului represiv este pedeapsa. Societatea răspunde la actele de natură infracțională prin aplicarea unor măsuri de reprimare, care formează pedepsele, țintind suprimarea unor atare manifestări. Obiectul modelului represiv de reacție socială este fapta, adică, în cazul dat, atenția este concentrată asupra faptei, de aici și esența și orientarea acestui model.

Trăsăturile consemnate sînt definitorii pentru acest model de reacție socială contra crimei.

Modelul represiv cunoaște și în prezent o aplicare largă. Putem afirma chiar că el ocupă o poziție dominantă în sistemul contemporan de reacție socială față de criminalitate. El își găsește întruchipare pleneră în sistemul penal de coercițiune. Deși ultimele realizări ale științei i-au adus modificări importante, i-au fost conferite și valențe preventive (prevenția generală și specială), modelul represiv, a rămas totuși, în linii mari, același, deci unul de reprimare și postinfracțional.

Modelul preventiv de reacție socială față de criminalitate a apărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în condițiile de afirmare tot mai pleneră a unui nou curent în gîndire, cel pozitivist. În perioada înfățișată, grație doctrinei pozitviste, științele umanistice au trăit un proaspăt impuls creativ, fapt care a înrîurit și asupra gîndirii criminologice.

Modelul preventiv, fundamentat din punct de vedere teoretic de școala pozitivistă a fost inițiat de temeiitorul criminologiei Cesare Lombroso, care în lucrarea Crima, cauze și remedii, publicată în 1898, pleda pentru reacția socială preinfracțională. Ulterior, alți doi reprezentanți de vază ai pozitivismului criminologie, Enrico Ferri și Raffaele Garofalo, au întregit prin studiile lor perspectiva preventivă a reacției sociale față de criminalitate.

La baza modelului preventiv stă următoarea ordine de idei. Lumea (inclusiv societatea) este guvernată de anumite legități, dintre care una este cea a cauzalității. Iar

acest lucru înseamnă că orice fenomen din realitatea obiectivă este generat de un alt fenomen (numit cauză) și, viceversa, orice fenomen, la rândul său, poate genera alt fenomen (numit efect). De unde rezultă că criminalitatea, ca orice alt fenomen, este produsul anumitor fenomene. Prin urmare, pentru a preveni apariția criminalității trebuie să identificăm cauzele acesteia și să acționăm asupra lor în vederea neproducerii efectului criminal. Astfel, anume criminologia are destinația de a descoperi aceste cauze ale criminalității și de a propune soluții de «anihilare» a lor (cauzelor), deci de a preveni apariția criminalității, remedii care alcătuiesc modelul preventiv.

Pornind de la aceste raționamente, și susținându-le temeinicia, Cesare Lombroso a căutat să scoată în vileag factorii ce determină criminalitatea.

În acest sens, Lombroso a adus un aport considerabil la identificarea factorilor biologici ai comportamentului infracțional, deși s-a mărginit la atare aspect.

Enrico Ferri, preluând optica îmbrățișată de C.Lombroso, și-a concentrat atenția asupra aspectului social al problemei. Considerând că pedepsele (modelul represiv) au un efect insuficient și limitat în contracararea criminalității, el propunea înlocuirea lor cu măsuri de ordin social și economic, denumite «substituți ve penale», cum ar fi: reducerea consumului de alcool, iluminarea străzilor, decentralizarea administrativă, reducerea programului de lucru, lichidarea sărăciei, a șomajului, satisfacerea cerințelor materiale și spirituale ale populației etc.

Adepii modelului preventiv au contestat necesitatea și eficiența măsurilor represive, au pledat pentru abolirea sistemului penal și realizarea unor programe sociale, economice, educaționale menite să înlăture sau să anihileze factorii criminogeni, argumentând că individul este supus acțiunii unor factori străini voinței lui și, astfel, el nu este în toate jazurele liber să aleagă între bine și rău. 53 Cu toate acestea, reprezentanții școlii pozitivistice au avut de jucat un rol apreciabil și în perfecționarea sistemului represiv de reacție socială. Amintim aici ideea că pedeapsa nu trebuie să constituie o ispășire, ci un mijloc de autoapărare a societății, că pedeapsa trebuie proporțională cu pericolozitatea făptuitorului ș.a.m.d. E.Ferri, referindu-se la prevenția generală, spunea că ea își poate atinge scopul nu atât prin severitatea pedepsei, cât prin siguranța represiunii.

Modelul preventiv reprezintă o reacție socială preinfracțională. Ea are loc înaintea comiterii de infracțiuni și urmărește neadmiterea săvârșirii lor, a neproducerii criminalității. Obiectul modelului preventiv îl constituie cauzele criminalității, deci factorii care generează acest fenomen. Mijloacele Utilizate sînt preponderent sociale, economice, într-un ^cuvînt extrajudiciare.

În prezent, modelul preventiv de reacție socială față de criminalitate cunoaște o aplicare la o scară tot mai largă, dar, oricum, are de înfruntat suficiente dificultăți teoretice și practice.

Modelul mixt de reacție socială anticriminală a fost elaborat la începutul secolului al XX-lea. El este produsul unor controverse iscate între susținătorii modelului represiv și cel preventiv. Modelul mixt reprezintă creația promotorilor doctrinei «apărării sociale», care l-au și fundamentat din punct de vedere teoretic. Printre reprezentanții de frunte ai acestei doctrine, inclusiv ai modelului mixt, se numără Philippe Grammatica, Marc Ancel și Thorsten Sellin.

Modelul mixt de reacție socială împotriva criminalității s-a vrut a fi o îmbinare reușită între modelul represiv și cel preventiv. De fapt, el este format din același sistem penal, dar căruia i-a fost conferită o orientare preventivă (generală și specială)

postinfracțională. S-a încercat a exploata la maximum valențele preventive ale măsurilor penale. Adepții acestei formule au vehiculat, printre altele, conceptul de «stare periculoasă» și au propus măsuri de siguranță, ca elemente distincte de pedeapsă.

Modelul mixt, sub astfel de formă, constituie o reacție socială postinfracțională represiv-preventivă. Mijlocul de bază rămîne a fi pedeapsa, care și formează obiectul atenției modelului în cauză.

Tributar spiritului clasicizant, modelul mixt și-a dovedit în măsură suficientă limitele sale fundamentale».

În ultimul timp a devenit evident faptul că modelul mixt de reacție socială față de criminalitate trebuie să cuprindă, realmente, o îmbinare fecundă a modelelor preventiv și represiv, în care măsurile (preinfracționale) de prevenție să ocupe o poziție prioritară, iar cele represive să servească drept ultimă soluție, în cazul cînd primele eșuează.

Modelul curativ de reacție socială împotriva criminalității a prins contur clar după cel de-al doilea război mondial, înfiriparea lui s-a făcut pe fundalul criticelor aduse în adresa modelului represiv, concomitent cu rezultatele obținute în cunoașterea personalității criminalului și cu lansarea ideii resocializării infractorului.

Denumirea dată modelului în discuție vine de la analogia cu medicina clinică, căci modelul curativ își propune să-l trateze pe infractor asemenea medicinei care tratează un bolnav, în linii mari, ambele cazuri parcurg aceleași etape.

Modelul curativ constă în următoarele. Infractorul, la prima etapă, este supus unei *examinări* multilaterale. În acest scop, este efectuat examenul de personalitate, examenul medical, examenul medico-psihologic, sînt stabilite condițiile de viață, anturajul, motivul comiterii infracțiunii, cauzele și circumstanțele săvîrșirii acesteia, calea antisocială, «cariera» infracțională, precum și alte date relevante. Criminologia clinică utilizează tehnici de investigație precum: observația, studiul documentelor, interviul clinic, testele psihologice etc. în baza informațiilor obținute la examinare, se face un *diagnostic*, care cuprinde deformările sau carențele de natură psihologică, ce au dus la comiterea infracțiunii și prognoza conduitei posibile a infractorului. Plecînd de la diagnosticul stabilit, este supus elaborării un program de *tratament*, care vizează resocializarea acestuia. Faza inițială constă în individualizarea pedepsei, ca apoi individualizarea să fie ajustată pe tot parcursul executării sentinței. Tratamentul este realizat, în principal, prin metode psihoterapeutice, dintre care mai larg aplicate sînt: psihanaliza, psihoterapia rațională, psihoterapia de grup, psihodrama și metoda relațiilor de grup.

Au fost întreprinse tentative de «vindecare» a infractorului și prin intermediul metodelor chirurgicale sau psihochirurgicale, dar ele n-au îndreptățit așteptările, mai mult decît atît, ele au stîrnit un val de contestări vehemente datorită consecințelor nefaste provocate în plan moral.

Prin tratamentul aplicat infractorului se urmărește ameliorarea tendințelor reacționare, perfecționarea aptitudinilor, reînnoirea motivațiilor, modificarea atitudinilor persoanei cu pricina. O condiție indispensabilă a efectuării unui astfel de tratament este participarea activă a infractorului la procesul de resocializare, cooperarea la eforturile de transformare a personalității lui.

În timpul din urmă, o atenție sporită este acordată tratamentului postpenal. Sînt întocmite programe de ordin social, economic, profesional, cultural menite să faciliteze reinserta socială după ispășirea pedepsei, să atenueze influența factorilor criminogeni etc.

Modelul curativ constituie o reacție socială postinfracțională. Ca și în cazul modelului represiv, ea survine după împlinirea faptului infracțional. Obiectul acestui model îl formează personalitatea infractorului, anume asupra ei și sînt concentrate eforturile societății. Mijloacele de bază de acțiune sînt cele psihoterapeutice, deci de factură psihologică. Modelul curativ de reacție socială contra \ criminalității a fost implementat în S.U.A., Franța și în alte țări. Ca și modelul preventiv, el a fost aplicat doar în paralel cu modelul represiv.

În timpul de față nu există o prevalare netă a unui model oarecare de reacție socială față de criminalitate. Pot fi remarcate doar tendințe în abordarea problemei contracarării criminalității. În mare măsură, noile tendințe constituie strategii de moment în contracararea criminalității și comportă perfecționări ale modelelor deja existente și realizări de ultimă oră în criminologie.

Tendința neoclasică, radicală și cea moderată se desprind pregnant, fiind de o mai mare anvergură.

În anii '70 – începutul anilor '80 criminalitatea a înregistrat o creștere constantă și totodată semnificativă. Dimensiunile fenomenului urcau spre cote tot mai alarmante, iar acțiunile întreprinse nu răspundeau pozitiv la așteptări. În asemenea condiții tot mai convingătoare a devenit vocea acelor care puneau sub semnul îndoielii eficacitatea măsurilor curative, ce și-au găsit, într-o serie de țări, o aplicare destul de largă.

Pe fundalul criticelor adresate modelului curativ, sprijinite de o realitate pe cît se poate de concludentă, au început, tot mai mult, să se impună tezele doctrinei clasice privind efectul intimidant al pedepsei și virtuțile închisorii de scurtă durată. Susținătorii unei atare abordări a problemei de contracarare a criminalității, se pronunțau pentru renunțarea la măsurile alternative închisorii, lărgirea limitelor dreptului penal (incriminarea unor noi fapte), limitarea sferei de incidență și instituirea unor criterii mai riguroase de liberare condiționată, stabilirea unui sistem uniform de sancțiuni, sporirea severității pedepselor, limitarea posibilităților pentru o cît mai largă individualizare judiciară și penitenciară, precum și pentru alte măsuri de așa natură.

În esență, tendința neoclasică în reacția socială contra criminalității reprezintă o renunțare în valoare a modelului represiv.

Doctrina radicală de soluționare a problemei criminalității a prins contur inițial la Școala de criminologie de la Berkeley, deși multe dintre tezele pe care le are la temelie au fost elaborate cu mult înainte de reprezentanții modelului preventiv. Ulterior la această tendință au aderat și alte grupări.

Ideea centrală a acestui model constă în abolirea totală a sistemului penal. Teoreticienii concepției radicale resping, în genere, orice formă de reacție represivă la încălcările legii penale, susținînd că ele nu sînt capabile să rezolve, cîtuși de puțin, problema criminalității și nu sînt decît o manifestare a tendințelor de dominație din societate. Se propune ca sistemul penal să fie treptat înlocuit cu măsuri preventive, de ordin social și educațional. În acest sens, procesul trebuie început prin stoparea «inflației legislative», apoi continuat cu decriminalizarea progresivă a faptelor interzise de legea penală, paralel cu o atenuare a pedepselor, încercările de perfecționare a mijloacelor penale existente sînt taxate drept superflue, deoarece nu va putea fi obținută vreo modificare substanțială a situației. Modelul curativ este acceptat doar cu rezerva ca el să constituie un ajutor acordat infractorului și familiei sale, și nu o măsură punitivă.

Doctrina radicală, deși numără mulți simpatizanți, nu și-a găsit o aplicare practică în nici o țară. Mai mult decât atât, ea n-a furnizat propuneri concrete credibile în ceea ce privește măsurile care ar înlocui mijloacele utilizate în prezent.

Tendința moderată reprezintă o orientare recentă în gândirea criminologică și însuma ultimele realizări în materie de contracarare a criminalității. Ea își propune îmbinarea eficientă a măsurilor de ordin represiv, preventiv și curativ. Axul schemei propuse îl formează mijloacele penale, care însă trebuie să fie de o severitate minimă, urmărind efecte preventive. De asemenea, a fost realizată necesitatea unor măsuri preventive propriu-zise, adică preinfracționale și la nivel macrosocial, dar n-au fost înaintate propuneri concrete și de valoare. Astfel, elementul preventiv autentic a rămas iarăși în umbră. De la modelul curativ au fost preluate tezele ce vizau în special sancțiunile. O atenție mai sporită se acordă victimelor.

Ideile principale sînt: utilizarea moderată a pedepsei privative de libertate; diversificarea sistemului de sancțiuni alternative închisorii; acordarea priorității pedepselor pecuniare; păstrarea suspendărilor executării pedepsei; folosirea măsurilor de semidetenție; sporirea protecției acordate victimelor; schimbarea rolului victimelor în procesul penal; implementarea mecanismelor de dezdăunare a acestora etc.

Practic, tendința moderată repune în valoare modelul mixt de reacție socială împotriva criminalității, dar, pe lângă modelul represiv și preventiv, este preluat (mai bine zis intercalat) și modelul curativ. Actualmente, majoritatea specialiștilor optează pentru o atare variantă de contracarare a criminalității.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Ce înțelegem prin securitate criminologică?
2. Definiți noțiunea de asigurare a securității criminologice.
3. Care sunt pericolele și amenințările la securitatea criminologică?
4. Ce înțelegem prin reacție socială față de criminalitate?
5. Care școală a fundamentat, din punct de vedere teoretic, modelul represiv și prin prisma cărei teorii? Ce fel de reacție este modelul represiv? Care este obiectul acestuia din urmă? Care sînt mijloacele de acțiune ale lui?
6. Care școală a fundamentat, din punct de vedere teoretic, modelul preventiv și ce raționamente servesc drept temelie conceptuală? Ce fel de reacție este modelul preventiv? Care este obiectul modelului dat? Care sînt mijloacele de acțiune ale lui?
7. În ce constă modelul mixt? Ce fel de reacție este modelul mixt? Asupra cărui fapt își concentrează atenția acest model? Care sînt mijloacele lui de acțiune?
8. În ce constă modelul curativ? Ce fel de reacție este modelul curativ? Care este obiectul lui? Prin ce mijloace acționează el?
9. Ce reprezintă tendința neoclasică? Numiți propunerile înaintate.
10. Care este ideea centrală a tendinței radicale și căile de realizare a ei?
11. În ce constă tendința moderată? Numiți propunerile făcute în cadrul ei.

ACTIVITATEA CRIMINOLOGICĂ

Noțiunea de activitate criminologică.

Cercetarea criminologică.

Instruirea criminologică.

Practica criminologică

Apărarea societății de atentatele criminale a devenit o preocupare socială esențială din chiar momentul în care au fost resimțite efectele distrugătoare ale acestor fapte asupra corpului social.

Prima reacție a fost una instinctivă și violentă, manifestându-se prin reprimarea fizică a crimelor, ulterior însă comunitățile umane au înțeles că această armă nu este suficientă pentru a opri faptele criminale și a recurs la resursa principală umană și socială – cunoașterea și abordarea rațională, fiind descoperite metode de prevenire a criminalității.

În prezent, putem vorbi despre existența unui veritabil *sistem de asigurare criminologică a vieții sociale*, format din următoarele componente fundamentale: *obținere, transmite și aplicare* a cunoștințelor criminologice în viața curentă a societății.

Activitatea criminologică constituie un element al activității de prevenire și contracarare a criminalității, care include și alte elemente, precum activitatea juridică, activitatea polițienească, activitatea corecțională sau activitatea judiciară. Aceste activități interacționează, contribuind la realizarea unui scop comun. Bunăoară, activitatea juridică se preocupă de elaborarea unor reguli de comportament social; activitatea polițienească se ocupă de depistarea comportamentelor criminale, identificarea persoanelor care au săvârșit crime sau acumularea probelor ce confirmă săvârșirea unor crime, în anumite circumstanțe, de către anumite persoane. Activitatea corecțională urmărește modificarea comportamentului criminal și izolarea persoanelor care manifestă comportamente criminale de societate. Activitatea judiciară este orientată spre stabilirea vinovăției, răspunderii sau pedepselor pentru conduite criminale. După cum reiese din exemplele prezentate, fiecare activitate particulară are rolul său în activitatea de prevenire și contracarare a comportamentelor criminale.

Obținerea cunoștințelor criminologice este asigurată prin activitatea de cercetare criminologică, Cercetarea formează activitatea inițială de asigurare criminologică a vieții sociale, iar actorul principal al acestei activități îl constituie *cercetătorul*. *Transmiterea cunoștințelor criminologice* este asigurată prin activitatea de instruire. Instruirea formează activitatea prin care cunoștințele criminologice obținute de cercetător sunt transferate celor care le vor implementa, avându-l pe *profesor* drept actor principal. *Aplicarea cunoștințelor criminologice* este asigurată prin activitatea practică, ea reprezentând componenta finală în asigurarea criminologică a vieții sociale, în al cărei prim-plan se află *practicianul*.

Fiecărui actor al activității criminologice îi revine o serie de sarcini specifice. Totodată, există o serie de *sarcini comune* criminologului cercetător, profesor și practician, și anume:

- optimizarea sistemului de asigurare criminologică a vieții sociale,
- îmbunătățirea interacțiunii dintre actorii acestui sistem,
- promovarea socială a criminologiei,
- educația criminologică a populației.

Promovarea socială a criminologiei consistă în explicarea importanței sociale a criminologiei factorilor de decizie și populației, prezentarea capacităților practice ale criminologiei, reale sau potențiale, precum și propunerea măsurilor organizatorice de dezvoltare a activității criminologice.

Activitatea de cercetare criminologică este realizată de către criminologul-cercetător, care are de îndeplinit următoarele *sarcini* primordiale:

- dobândirea de cunoștințe criminologice,
- dezvoltarea metodologiei de cercetare criminologică,
- prognozarea dezvoltării criminologiei în calitate de știință,
- optimizarea activității de cercetare criminologică,
- formarea și întreținerea unei tradiții științifice.

Sarcina esențială a cercetătorului constă în dobândirea de cunoștințe criminologice, iar celelalte sarcini sunt complementare, deoarece ele sunt realizate tocmai pentru a face posibilă sau a crea condiții prielnice pentru realizarea sarcinii esențiale. De exemplu, realizând sarcina de dezvoltare a metodologiei criminologice, cercetătorul nu face decît să dezvolte posibilitățile sale de achiziționare a cunoștințelor criminologice. Prin urmare, *cercetătorul* are menirea de a obține cunoștințe criminologice noi și generale despre fenomenele criminale, aplicînd metodele științifice de cunoaștere.

Formarea unei tradiții științifice în criminologie înseamnă:

(1) instituirea unor norme nescrise, exprimate prin conduita criminologilor și transmise din generație în generație, care ar consacra modalități optime de a proceda în diverse situații;

(2) stabilirea unor înalte standarde științifice;

(3) consolidarea mediului criminologic și ordonarea lui;

(4) diminuarea, prin intermediul unui control informal, a eventualelor manifestări nocive, neștiințifice (plagiat, compilație, deturnare de rezultate științifice, arogarea de merite și demnități, proliferarea lucrărilor de o calitate proastă etc.);

(5) crearea unui mediu propice de bună educare a tinerilor criminologi, conferind, în acest fel, continuitate spiritului instaurat și experienței acumulate.

Întemeierea unei tradiții în mediul criminologilor este susceptibilă a crea condiții favorabile propășirii științei criminologice, pentru că acolo unde există o puternică și eficace tradiție, anume acolo dăinuie performanța. Inexistența unei atare tradiții criminologice face posibilă producerea a numeroase manifestări deplasate, sterile și păguboase în criminologie. Bineînțeles că o tradiție trainică și eficace nu poate fi edificată peste noapte, această operă presupune o muncă laborioasă, susținută și de o lungă durată, important este însă a conștientiza deplina semnificație a tradiției și că fiecare piatră pusă la temelia ei va aduce beneficii sigure.

Măiestria cercetătorului rezidă în obținerea de cunoștințe esențiale, exacte și utile despre realitate. Desigur, dezideratul suprem al științei presupune cunoașterea integrală a realității. El nu poate fi însă realizat în mod imediat. În primul rînd, universul este infinit, ceea ce înseamnă că și cunoașterea este perpetuă. În al doilea rînd, resursele disponibile întotdeauna sunt finite, ceea ce înseamnă că cunoștințele obținute sunt permanent limitate. În al treilea rînd, este rațional să se acorde prioritate necesităților sau intereselor curente, deși necesitățile și interesele de perspectivă nu trebuie să fie niciodată ignorate cu desăvîrșire. De aceea, sunt mai prețioase cunoștințele esențiale,

exacte și utile, în raport cu cele care se referă la aspectele neesențiale, care suferă de inexactitate sau nu folosesc prea mult activității anticrimă (științifică, didactică sau practică), nemaivorbind de cele totalmente inutile.

Activitatea de instruire criminologică este realizată de către criminologul-profesor, care se ocupă de asemenea *sarcini* primordiale:

- sintetizarea cunoștințelor criminologice,
- transmiterea cunoștințelor criminologice persoanelor instruite,
- actualizarea continuă a materiei criminologice predate în pas cu cele mai recente realizări ale științei criminologice,
- dezvoltarea metodicii de transmitere a cunoștințelor criminologice,
- optimizarea sistemului și procesului de transmitere a cunoștințelor criminologice.

Sarcina esențială rezidă în *transmiterea* cunoștințelor criminologice dobândite de societate, în timp ce celelalte sarcini îi sunt complementare. De exemplu, sintetizarea cunoștințelor criminologice are rostul de a facilita transmiterea cunoștințelor criminologice. Or, cunoștințele criminologice sunt atât de numeroase, încât nu pot fi însușite de nici o persoană. De aceea, profesorul le sintetizează, astfel încât volumul transmis de cunoștințe să fie pe măsura posibilităților de asimilare ale celor instruiți și să necesite cât mai puține resurse pentru procesul de transmitere a lor (ani de studii, profesori, materiale didactice etc.).

Măiestria profesorului consistă în selectarea și sintetizarea celor mai esențiale, exacte și utile cunoștințe, pe care să le transmită într-un mod în care cel instruit să le înțeleagă profund, să le însușească temeinic și să poată să le aplice cu ușurință în diverse situații concrete, inclusiv neordinare, astfel încât specialistul format să fie capabil să valorifice plenar posibilitățile cunoștințelor existente, aptitudinilor sale și resurselor de care dispune în activitatea profesională.

Cunoștințele criminologice sunt transmise: (1) specialiștilor criminologi, (2) specialiștilor din alte domenii și (3) publicului larg.

Activitatea criminologică practică este realizată de criminologul-practician, care execută astfel de *sarcini* primordiale:

- efectuarea analizelor și prognozelor criminologice;
- conceperea și planificarea acțiunilor de prevenire și contracarare a criminalității;
- efectuarea acțiunilor de prevenire a criminalității;
- asigurarea suportului criminologic în activitatea de contracarare a criminalității;
- înlăturarea consecințelor comportamentelor criminale;
- evaluarea rezultatelor acțiunilor anti-crimă;
- optimizarea activității criminologice practice.

Practicianul asigură componenta de *traducere în viață* a realizărilor științifice prin intermediul activității practice pe care o desfășoară. El *materializează* ceea ce a fost stabilit de știință, face ca ideile să prindă contur în viața socială, le conferă un chip material, împlinit. Practicianul atribuie deci realizărilor științifice o formă practică, concretă și se caracterizează prin cunoștințe cuprinzătoare (în special sub aspectul

cantitativ) într-un domeniu, precum și de deprinderi și priceperi necesare folosirii adecvate a acestora în activitatea practică, el asigurându-i vieții o derulare optimă într-o sferă socială dată.

Măiestria practicianului constă în aplicarea eficace și eficientă a cunoștințelor existente și obținerea cunoștințelor lipsă despre obiectul de activitate, grație dezvoltării maxime a deprinderilor și priceperilor de aplicare și de dobândire a cunoștințelor generale și concrete și de creare a condițiilor favorabile de activitate.

Activitatea criminologică practică se desfășoară pe următoarele faze:

- analiză criminologică,
- prevenire criminologică,
- tratament victimologic.

Analiza criminologică este orientată spre cunoașterea stării concrete a fenomenelor criminale, ceea ce presupune stăpânirea metodologiei de cunoaștere criminologică. Dimpotrivă, *prevenirea criminologică* este orientată spre influențarea fenomenelor criminale, ceea ce necesită cunoașterea factorilor care favorizează și defavorizează fenomenele criminale. La rândul lui, *tratamentul victimologic* este orientat spre eliminarea consecințelor psihologice ale fenomenelor criminale, ceea ce impune cunoașterea impactului psihologic al acestora asupra victimelor actelor criminale și metodologia de restabilire a sănătății lor mentale.

Fazele de activitate criminologică practică nu coincid neapărat cu specializarea funcțională a criminologilor. Astfel, unii criminologi exercită funcții specializate în evaluarea activității anticrimă. Activitatea pe care criminologii o efectuează în calitate de evaluatori ai activității de prevenire și contracarare a manifestărilor criminale nu constituie însă un fazaș distinct al activității criminologice practice, deoarece ea presupune aplicarea metodelor de analiză criminologică. Prin urmare, ea face parte din fazașul analizei criminologice. De asemenea, unii criminologi exercită funcții specializate în planificarea activității anticrimă. Activitatea de planificare a activității de prevenire și contracarare a criminalității se compune însă din următoarele componente fundamentale: (a) cunoașterea stării reale a criminalității, bazată pe știința analizei criminologice; (b) determinarea sau elaborarea măsurilor de prevenire a comportamentelor criminale, bazată pe știința prevenirii criminologice; (c) determinarea sau elaborarea măsurilor de tratament victimologic, bazată pe știința psiho-criminologică; (d) organizarea acțiunilor concepute într-un sistem călăuzitor, bazată pe știința dirijării (administrării). Așadar, planificarea activității anticrimă face parte deopotrivă din toate cele trei faze ale activității criminologice practice.

Analiza criminologică include:

- analiza criminologică,
- prognozarea criminologică,
- evaluarea activității anticrimă.

Normele științifice recomandă diferențierea denumirii unei categorii de cele ale subcategoriilor sale. Deocamdată însă nici noi, nici alți criminologi nu au găsit denumiri adecvate pentru această situație. De aceea, termenul de analiză criminologică este folosit deopotrivă în sens larg și sens restrâns.

Activitatea practică de analiză criminologică poate cunoaște, și ea, diverse sectoare de activitate. De exemplu, activitatea de analiză criminologică este uneori divizată în analiză strategică și tactică.

Prevenirea criminologică include:

- elaborarea măsurilor de educație criminologică;
- elaborarea măsurilor de prevenire criminologică;
- expertizarea criminologică;
- aplicarea măsurilor de educație criminologică;
- aplicarea măsurilor de prevenire criminologică.

Activitatea practică de prevenire criminologică se caracterizează, și ea, prin diversificări sectoriale. De exemplu, activitatea de prevenirea criminologică este deseori divizată în prevenire generală și individuală.

Tratamentul victimologic include:

- diagnosticarea impactului psihologic al crimelor asupra victimelor;
- determinarea și aplicarea măsurilor de tratament victimologic;
- educarea victimologică.

În ceea ce privește tratamentul victimologic, vom menționa că el constituie o componentă a activității de înlăturare a consecințelor comportamentelor criminale. Totodată, este necesar a preciza că criminologul se preocupă numai de înlăturarea consecințelor psihologice ale actelor criminale (vezi materialul empiric prezentat în continuare). De înlăturarea altor consecințe criminale se ocupă alți specialiști. Bunăoară, polițiștii se ocupă de înlăturarea consecințelor materiale (de exemplu, recuperarea bunurilor furate), medicii se ocupă de înlăturarea consecințelor biologice (de exemplu, tratarea leziunilor corporale), în timp ce ecologiștii se ocupă de înlăturarea consecințelor naturale (de exemplu, înlăturarea poluării mediului).

Criminologul-practician își poate desfășura activitatea în toate fazele de activitate criminologică practică, în unul sau două dintre ele sau într-un singur sector din aceste faze de activitate. Multiplele specializări pe faze și sectoare de activitate criminologică practică este determinată de resursele disponibile și urmărește o sporire a suportului criminologic în activitatea anticrimă. Astfel, în unele organizații există un singur criminolog practician care efectuează analize criminologice, concepe măsuri de prevenire și de susținere victimologică a personalor afectate de actele criminale. Dimpotrivă, în alte organizații pot exista o pluralitate de criminologi practicieni care efectuează numai analize tactice sau numai acțiuni de prevenire criminologică.

În funcție de nivel, putem distinge două direcții de activitate criminologică practică, și anume:

- activitate criminologică îndreptată spre comportamentul criminal general,
- activitate criminologică îndreptată spre comportamentul criminal individual.

Activitatea criminologică îndreptată spre comportamentul criminal general este întemeiată pe cunoștințe socio-criminologice, iar *activitatea criminologică îndreptată spre comportamentul criminal individual* este întemeiată pe cunoștințe psiho-criminologice. De aceea, în primul caz, criminologii apelează, pe scară largă, la cunoștințele obținute de colegii săi din astfel de ramuri ale științei precum sociologia, psihologia socială sau politologia, iar în al doilea caz criminologia utilizează, pentru realizarea sarcinilor sale, cunoștințele științifice dobândite de colegii săi din așa ramuri ale științei ca psihologia, psihiatria sau antropologia.

Activitatea criminologică îndreptată spre comportamentul criminal individual este denumită, în unele cazuri, activitate criminologică clinică, iar criminologul care o

exercită este denumit și criminolog-clinician. Ambele direcții de activitate criminologică practică includ acțiuni de analiză și prevenire. Deseobirea constă în terminologia utilizată în unele cazuri particulare. Bunăoară, criminologii specializați în comportamentul criminal general (de exemplu, analiștii strategici) și unii dintre criminologii specializați în comportamentul criminal individual (de exemplu, analiștii tactici) utilizează termeni precum analiză criminologică (eventual, statistico-criminologică) a criminalității sau crimelor (eventual, comportamentelor criminale) și prevenire a criminalității sau crimelor (eventual, comportamentelor criminale), în timp ce unii criminologi specializați în comportamentul criminal individual (de exemplu, agenții de probațiune) preferă termenii de analiză clinică (uneori, evaluare clinică) a criminalului și tratare a criminalului. Diferă și metodele utilizate de ei, primii apelând preponderent la metoda statistică, iar cei din urmă la metoda interviului.

Întrucât cercetarea criminologică nu poate asigura practica criminologică cu toate cunoștințele criminologice necesare, în timp ce criminologul practician trebuie să acționeze, indiferent de cunoștințele care există, acesta este deseori în căutarea cunoștințelor criminologice care lipsesc, dar care sunt necesare îndeplinirii sarcinilor sale, îmbogățind astfel tezaurul existent de cunoștințe criminologice cu noi cunoștințe criminologice.

ÎNTREBĂRI DE VERIFICARE:

1. Care sunt elementele constitutive ale activității criminologice?
2. În ce constă activitatea de cercetare criminologică și care sunt sarcinile criminologului-cercetător?
3. În ce constă și de ce este importantă tradiția științifică?
4. În ce rezidă activitatea de instruire criminologică și care sunt sarcinile criminologului-profesor?
5. În ce consistă activitatea criminologică practică și care sunt sarcinile criminologului-practician?
6. Care sunt sarcinile criminologului (cercetător, profesor și practician)?
7. Care sunt fazele de activitate ale criminologului practician și în ce rezidă ele?
8. Care este deosebirea dintre activitatea criminologică îndreptată spre comportamentul criminal general și activitatea criminologică îndreptată spre comportamentul criminal individual?
9. Care este deosebirea dintre activitatea criminologică, juridică, polițistă, judiciară și corecțională?

LITERATURA RECOMANDATĂ: